

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ
ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ВІКТИМОЛОГІЯ»**

**Харків
2022**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ВІКТИМОЛОГІЯ»

(за вибором)

для студентів денної форми навчання
першого (бакалаврського) рівня
освітньо-кваліфікаційного рівня
галузі знань 26 «Цивільна безпека» спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність»

**Харків
2022**

Методичні матеріали та завдання до практичних занять з навчальної дисципліни «Віктимологія» (за вибором) для студентів денної форми навчання першого (бакалаврського) освітньо-кваліфікаційного рівня галузі знань 26 «Цивільна безпека» спеціальності 262 «Правоохоронна діяльність» / уклад.: К. Д. Кулик, Н.В. Сметаніна, Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2022. 53 с.

У к л а д а ч і: К. Д. Кулик, Н. В. Сметаніна

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2021

ВСТУП

Соціальні потреби підвищення ефективності запобігання та протидії злочинності обумовлюють дослідження ролі жертви, її якостей, рис, властивостей характеру, стосунків зі злочинцем у до злочинний період або безпосередньо у процесі його вчинення. Саме цим проблемам і присвячена навчальна дисципліна «Віктимологія», предметом вивчення якої є: поняття жертви злочину та її особистісні якості: віктимність, віктимізація, віктимна поведінка, а також віктимогенні фактори, віктимологічні конкретні ситуації, віктимологічне запобігання злочинності.

Мета: надати студентам системні знання щодо сутності віктимології як науки про жертву та використання цих знань у розробці заходів віктимологічного запобігання злочинності.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен:

засвоїти основні терміни і поняття віктимології, вміти розкривати їх зміст і використовувати при викладанні певних тем дисципліни;

знати: засадничі положення державної політики, спрямованої на гальмування темпів віктимізації населення в Україні і проявів віктимності; основні напрями її реалізації; основні принципи й умови організації віктимологічного запобігання злочинності;

вміти: орієнтуватися в основних нормативно правових актах у сфері захисту прав і законних інтересів жертв (потерпілих) від злочину; розроблять пропозиції щодо вдосконалення та розроблення новітніх ефективних заходів мінімізації віктимогенних ситуацій та підвищення запобіжного впливу на процес віктимізації населення і його окремих груп.

Знання та вміння, набуті при вивченні даної дисципліни можна розглядати як підґрунтя оволодіння студентами прийомами прикладних віктимологічних досліджень поведінки

жертви злочину, віктимогенної детермінації відхилень від норм безпечної поведінки, особистості і типології жертв злочинів, а також знання системи методик виходу із конфліктних ситуацій.

Належне засвоєння студентами теоретичних віктимологічних положень сприятиме у практичній діяльності професійній розробці відповідних планів, конкретних заходів віктимологічного запобігання злочинності.

Основним принципом системи підготовки фахівців та організації освітнього процесу з вивченням навчальної дисципліни є орієнтація на результати навчання (компетентності) з акцентом на суттєву роль студента, підвищення ролі самостійної роботи, тобто на впровадження компетентнісного підходу.

Компетентнісний підхід базується на результатах навчання та їх описі в термінах компетентностей.

Основні генералізовані професійно-предметні компетентності, що формуються у процесі вивчення навчальної дисципліни «Віктимологія».

Орієнтуватися в основних нормативно-правових актах у сфері захисту прав потерпілих від злочинів, проявити знання щодо сучасних між-народних та національних норм права, які відображають розвиток віктимологічного напрямку запобігання злочинності, як-то: Декларація основних принципів правосуддя про жертв злочинів та зловживань владою від 29 листопада 1985 р.; Конвенція про відшкодування шкоди жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983р.; Конвенції забезпечення захисту законних прав та інтересів осіб, які потерпіли від злочинів від 28 грудня 2004 р.

Мати уявлення про основні методи віктимологічного аналізу та прогнозування, обґрунтовно обирати найбільш ефективні способи виконання поставлених завдань.

Професійно оцінювати кримінологічну ситуацію що потребує регулювання та визначення шляхів її усунення, у тому числі, шляхом віктимологічного впливу.

Обґрунтовувати та забезпечувати виконання комплексу робіт з віктимологічного запобігання окремих різновидів злочинності.

Творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері віктимологічного запобігання віктимізації і віктимності, з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності, а також досягнень науково-технічного прогресу.

Науково-пояснювати і прогнозувати віктимогенні процеси з метою забезпечення інтенсифікації профілактичного впливу на злочинність на основі підходів, у центрі яких перебувають особи, які за певних обставин імовірно можуть стати жертвами злочинів.

Отримувати об'єктивну (реальну) інформацію про стан і тенденції віктимізації суспільства як негативного процесу внаслідок існування злочинності.

Пояснювати і розкривати сутність явищ і процесів, які сприяють віктимізації, науково-осмилювати механізм їх функціонування з метою визначення можливих напрямів цілеспрямованого запобіжного впливу.

Пояснювати за яких обставин окремі особи чи соціальна спільнота стають жертвами злочинних посягнень.

Розробляти пропозиції щодо встановлення існуючих та розроблення новітніх ефективних заходів запобіжного впливу на потенційних жертв, у т.ч. примусового характеру для осіб з девіантною поведінкою.

Напрацьовувати рекомендації інформаційного характеру про шляхи та способи мінімізації віктимогенних факторів і ситуацій.

Організовувати взаємодію з громадськістю з метою запобігання віктимізації і віктимності.

Здійснювати у різних формах популярні навчально-роз'яснювальні заходи, спрямовані на підвищення правової культури і віктимологічних знань серед населення.

1. ЗАГАЛЬНИЙ РОЗРАХУНОК ГОДИН ЛЕКЦІЙ, ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	Тема	Всього годин	У тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I					
Загальна частина. Базові засади віктимології					
1.	Віктимологія як наука і навчальна дисципліна	10	2	2	6
2.	Віктимність, віктимізація, віктимна поведінка	10	2	2	6
3.	Жертва злочинних посягань.	10	2	2	6
4.	Окремі категорії жертв злочинів	10	2	2	6
5.	Детермінація віктимної поведінки	10	2	2	6
6.	Віктимологічне запобігання злочинності	10	2	2	6
Разом		60	12	12	36
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II					
Особлива частина. Віктимологічна характеристика та запобігання окремим видам злочинів					
7.	Віктимна поведінка жертв злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї, сферах пробуту і дозвілля та запобігання їм	8	2	2	4
8.	Віктимна поведінка жертв статевих злочинів та запобігання їм	8	2	2	4
9.	Віктимна поведінка жертв вуличного насильства та його запобігання	8	2	2	4
10.	Віктимна поведінка жертв насильства на ґрунті національної, расової та релігійної нетерпимості та його запобігання	8	2	2	4
11.	Віктимна поведінка жертв торгівлі	8	2	2	4

	людьми та її запобігання.				
12.	Віктимна поведінка жертв крадіжок та запобігання їм	4	-	-	4
13.	Віктимна поведінка жертв шахрайств та запобігання їм	6	-	-	6
14.	Віктимна поведінка жертв вимагань та запобігання їм	6	-	-	6
15.	Віктимна поведінка жертв грабежів і розбоїв та запобігання їм	10	2	2	6
16.	Віктимна поведінка жертв кіберзлочинів та запобігання їм	10	2	2	6
17.	Запобігання злочинам, учиненим з необережності	10	2	2	6
Разом		86	16	16	54
Усього (I, II змістові модулі)		150	28	32	90

ЗАТВЕРДЖЕНО

на засіданні кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протокол № 1 від 03.09.2021р.)

2. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ВІКТИМОЛОГІЯ”

ВІКТИМОЛОГІЯ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Поняття, предмет, система кримінологічної віктимології. Широкий та вузький підходи до розуміння предмету віктимології. Основний понятійний апарат віктимології (жертва, віктимність, віктимізація, віктимогенна ситуація, віктимологічне запобігання та ін.). Зв'язок віктимології з кримінологією.

Методологія віктимологічної науки та її значення для вирішення практичних завдань віктимології. Втілення віктимологічних ідей в практику запобігання та протидії злочинності.

Методика віктимологічних досліджень. Використання статистичних методів дослідження (правила і процедури проведення, похибка репрезентативності, наукова обґрунтованість і надійність вибірки). Види і зміст конкретно-соціологічної методики (масове опитування, анкетування, інтерв'ю, спостереження, вивчення документів, експертні оцінки, соціальний експеримент). Психологічна методика та особливості проведення психологічного спостереження, самоспостереження, інтерв'ю, вивчення документів, листів, щоденників, соціометричні опитування, експеримент, тестування, проектні методи, методи моделювання. Контрольна група: поняття, правила створення, процедура дослідже-

ння.

Цілі, завдання, функції віктимології. Описова, пояснювальна, прогностична, практично-перетворююча функції віктимології.

Система кримінологічної віктимології. Зміст Загальної і Особливої частин віктимології. Віктимологічна класифікація поведінки жертв злочинів.

Віктимологічні дослідження у світі.

ЖЕРТВА ЗЛОЧИННИХ ПОСЯГНЕНЬ

Поняття жертви злочину – центральна категорія кримінологічної віктимології. Жертва і потерпілий: співвідношення понять. Структура особистості жертви злочину: соціально-демографічна, кримінально-правова, соціально-рольова, морально-психологічна характеристика. Класифікація і типологія жертв злочинів. Класифікація жертв злочинів за критерієм ступеня віктимності: випадкова жертва, жертва з незначним ступенем ризику, жертва з підвищеним ступенем ризику, жертва з дуже високим ступенем ризику. Інші класифікації в науці. Наукові підходи до типології злочинців. Атипові жертви злочинів. Психологія жертв злочинів. Синдром жертви.

ВІКТИМНІСТЬ, ВІКТИМІЗАЦІЯ, ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА

Поняття віктимності: її форми і прояви у різних сферах суспільного життя. Особливості вибору жертви злочинцем. Видова, групова і масова віктимність.

Віктимізація: поняття, види і загальна характеристика в Україні. Об'єкти, фактори, умови, межі віктимізації. Латентна віктимізація. Негативні наслідки віктимізації.

Віктимна поведінка, її види та роль у вчиненні злочину.

ОКРЕМІ КАТЕГОРІЇ ЖЕРТВ ЗЛОЧИНІВ

Жінка, як жертва злочину. Неповнолітні як жертва злочину. Особа похилого віку як жертва злочину. Підприємець як жертва злочину. Користувачі мережі інтернет як жертва злочину. Особи, що займаються професійною діяльністю, пов'язаною з ризиком, як жертви злочинних посягань. Інші категорії жертв злочинних посягань.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ

Соціальні, психологічні та інші чинники формування віктимності і віктимної поведінки. Віктимогенна ситуація та її роль у механізмі злочинної поведінки. Види віктимогенної ситуації в залежності від виду поведінки жертви і злочину. Дозлочинні зв'язки і відносини, між злочинцем і жертвою та їх вплив на мотивацію і рішення про вчинення злочину. Об'єктивно-суб'єктивний характер зв'язку: «злочинець-жертва». Поняття та роль віктимологічної ситуації у механізмі злочинної поведінки. Особливості вибору злочинцями жертв злочинних посягань.

ВІКТИМОЛОГІЧНЕ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Віктимологічне запобігання злочинності, як напрям запобігання злочинності. Форми і методи віктимологічного запобігання злочинності. Відновлення прав жертв злочинів та відшкодування заподіяної їм шкоди. Міжнародні та національні законодавчі акти щодо забезпечення законних інтересів потерпілих від злочинів осіб.

Віктимологічна профілактика та її роль у недопущенні формування масової та групової віктимізації. Заходи захисту і безпеки громадян. Віктимологічне відвернення і припинення віктимізації. Індивідуальне запобігання віктимної поведінки. Об'єкт віктимологічного запобігання.

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИМ ЗЛОЧИНАМ

Поняття та види насильства у сім'ї. Закон України» про попередження насильства у сім'ї» від 15 листопада 2001 р., значення та загальна характеристика. Віктимна поведінка жертва злочинів, пов'язаних з насильством у сферах побуту і дозвілля. Загальносоціальне і спеціально-кримінологічне запобігання.

Віктимна поведінка жертв статевих злочинів та запобігання їм. Загальна характеристика статевих злочинів. Віктимологічне запобігання статевим злочинам.

Загальна характеристика злочинності, пов'язаної з торгівлею людьми. Віктимна поведінка жертв торгівлі людьми. Заходи загально соціального, спеціально-кримінологічного і індивідуального запобігання торгівлею людьми.

ВІКТИМНА ПОВЕДІНКА ЖЕРТВ ВУЛИЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Загальна характеристика злочинів, вчинених на вулицях. Віктимна поведінка жертв вуличного насильства. Запобігання вуличних злочинів.

ВІКТИМОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ ЗАХИСТУ ЖЕРТВ НАСИЛЬСТВА НА ГРУНТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ, РАСОВОЇ ТА РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Віктимна поведінка жертв насильства на ґрунті національної, расової та релігійної нетерпимості. Загальна характеристика злочинів, вчинених у даних сферах. Заходи запобігання.

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Загальна характеристика крадіжок. Віктимна поведінка жертв крадіжок. Заходи загальносоціального, спеціально кримінологічного і індивідуального запобігання крадіжкам.

Кримінологічна характеристика вимагань. Віктимна поведінка жертв вимагань. Запобігання та протидія вимаганню.

Грабежі і розбої: кримінологічна характеристика. Віктимізація жертв цих злочинів. Віктимологічні і кримінологічні заходи запобігання даних злочинів.

ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВ ШАХРАЙСТВА

Шахрайство: види та загальна характеристика. Особливості віктимної поведінки жертв шахрайства. Основні напрями запобігання шахрайству.

ВІКТИМОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕОБЕРЕЖНИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ЗАПОБІГАННЯ ЇМ

Загальна характеристика необережних злочинів.

Віктимна поведінка жертв при вчиненні побутових необережних злочинів та запобігання їм.

Віктимологічні чинники при вчиненні злочинів проти техніки виробництва та мінімізація їх негативного впливу на потерпілих.

Віктимізація жертв злочинів проти безпеки руху і експлуатації транспорту та основні шляхи віктимологічного їх запобігання.

ВІКТИМОЛОГІЧНЕ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ СТОСОВНО ЖІНОК, НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ТА ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ

Віктимологічна характеристика жінок як жертв злочину. Віктимологічне запобігання злочинам щодо жінок. Віктимологічна характеристика неповнолітніх осіб як жертв злочину. Віктимологічне запобігання злочиним щодо неповнолітніх осіб. Віктимологічна характеристика осіб

похилого віку як жертв злочину. Віктимологічне запобігання злочинам щодо осіб похилого віку.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Міжнародні та національні законодавчі акти щодо забезпечення законних інтересів потерпілих від злочинів осіб. Діяльність міжнародних організацій по захисту прав жертв (World Society of Victimology).

3. ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Тема 1. Поняття, предмет, метод і система кримінологі- чної віктимології

Питання для обговорення

1. Предмет віктимології.
2. Цілі, завдання, функції віктимології.
3. Методологія і методика віктимологічних досліджень.
4. Методи конкретно-соціологічної методики.
5. Методи психологічної методики та специфіки їх проведення.
6. Віктимологічні дослідження у світі.

Література:

1. Віктимологія. Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головкина.- Х.: Право, 2017.
2. Кримінологічна віктимологія: Навчальний посібник / Моїсєєв Є.М., Джу́жа О.М., Васи́левич В.В. та ін.; За заг. ред.

проф. О.М. Джужі.– К.: Атіка, 2006.

3. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Ко- лектив авторів. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова. – Х.: Вид-во Кросс-роуд, 2008.

4. Ривман Д.В. Криминальная виктимология – СПб, 2003.

5. Франк Л.В. Виктимология и виктимность (об одном из направлений в теории и практике борьбы с преступностью). Душанбе, 1972.

Завдання:

1. В судовому засіданні неповнолітній К. по суті пред'явленого обвинувачення пояснив, що свою вину за ст. 185 ч. 3 КК України визнає повністю. По суті пояснив , 28.05.2011 року близько 21.20 год. він з братом С. , домовилися скоїти крадіжку скутера у громадянина П. щоб поїхати до знайомої ді- вчини в с. Нове Грядкове, Чутівського ра- йону. На його пропозицію брат погодився. Підійшовши до будинку , де світло не горіло , та переконавшись , що їх ніхто не бачить , близько 22 години через калітку зайшли до двору де між будинком та сараєм побачили скутер синього кольору в замку запалення якого перебував ключ. Далі він з братом С., вивели скутер з господарства та перевівши на сусідню вулицю він його завів та поїхали в с. Нове Грякове. При- їхавши в с. Нове Грякове заїхали до знайомої дівчини на ім'я А. де пробули в останньої до 3 години.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології.

2. В судовому засіданні підсудна К. свою вину в скоє- ному злочині визнала повністю й пояснила, що дійсно з 2015 року працює на ТзОв "Даноша" прибиральницею. 10 ли- стопада 2017 року під час прибиранні побутового приміщен- ня вона через щілину в шафі потерпілого Б. помітила на полиці особисті речі потерпілого в тому числі і мобільний телефон, якого вирішила викрасти. Для цієї мети вона відхи-

лила дверцята і забрала мобільний телефон й поклала в кишеню. Згодом телефон занесла в своє побутове приміщення і зберігала два дні. І оскільки ніхто не говорив про зникнення телефона, то вона забрала його додому і користувалась ним аж поки її не було викрито і мобільний телефон у неї було виявлено і вилучено працівниками поліції.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології.

3. Допитаний В. у судовому засіданні підсудний свою вину у пред'явленому йому обвинуваченні визнав повністю, суду пояснив, що 14.08.2017 року близько 01 години 00 хвилин на автомобілі Москвич, він вирішив поїхати до м. Макарів-1 з метою вкрати бензину. Приїхавши до м. Макарів-1, машину поставив у лісі, а сам ходив поміж автомобілями, коли побачив біля чотирьохповерхового будинку автомобіль марки Москвич 2140, двері якого не були замкнені. Відкривши двері, заліз в автомобіль, звідки викрав авто магнітолу, два динаміки, потім відкрив багажник даного автомобіля та звідти викрав дві сокири, насос та пусту каністру. Викрадене поклав до свого автомобіля та поїхав додому, де викрадені речі заховав у сараї.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології.

4. В судовому засіданні підсудний О. пред'явлене звинувачення визнав повністю та пояснив, що 24 липня 2016 року близько 13.00 години прийшов до магазину приватного підприємця Р., що в с. Вівня, Стрийського району. Однак Р. в магазині не було, а також не було сторонніх осіб. Зайшовши в підсобне приміщення магазину, він побачив електрогайковерт фірми Макіта, який таємно викрав та заніс до себе в гараж. У вересні місяці 2016 року О., перебуваючи на дорозі с. Вівня, Стрийського району продав викрадений електрогайковерт незнайомому чоловіку за 1500 гривень, які витратив на продукти харчування та взуття.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології.

5. У листопаді 2016 році громадянин К. повідомив потерпілій особі недостовірні відомості щодо наміру продати свій м'який диван. Остання погодилася та уклала з К. усний договір купівлі-продажу. Того ж дня К. отримав від потерпащої грошові кошти в сумі 820 грн. у якості завдатку, обіцяючи привести диван наступного дня. Після вказаних дій з К. неможливо було зв'язатися.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. Чи можливо було уникнути небажаних наслідків?

6. До приміщення банку зайшов громадянин Г., де запропонував потерпілій обміняти її 200 доларів США на 5600 грн. Після проведення обміну та недодавши потерпілій 40 грн. до вказаної суми, Г. на претензію потерпащої передав їй 40 грн., а також інші грошові кошти, при цьому обманув її, недодавши 3000 грн., заволодів ними та зник з місця вчинення злочину.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології.

7. Одного дня громадянці К. знадобилося зняти квартиру в м. Харкові. Знайшовши оголошення в інтернеті про сдачу хорошої квартири, воно її зацікавило. Приваблива ціна, вигідне розташування, хороші умови і нова побутова техніка - так виглядало оголошення. Після чого громадянка К., зателефонувавши власнику квартири, домовилася з господарем про огляд житла. У певний день власник квартири дзвонить і приємно дивує - біля під'їзду буде чекати автомобіль з персональним водієм. Уже в дорозі громадянці К. телефонує господар і просить про невелику послугу: заїхати на пошту і забрати ноутбуки, які він замовив. За це обіцяє не брати оплату за перші три місяці проживання. Така поступка за просту послугу. Як тут не погодитися. Вже біля пошти власник дзвонить: виявляється, доставку ноутбуків «заморозили» через несплату і просить оплатити посилку,

а потрібний те- рмінал покаже водій. Коли оплата проведена і залишається тільки забрати ноутбуки з пошти - знову дзвінок від власника. Він вибачається і пояснює, що сума, яку прислали, недостатня. Чоловік ще раз вибачається і просить приїхати і оглянути квартиру. Там же обіцяє повернути гроші. Але вже у будинку водій піднімає скандал і просить оплатити поїздку. Виявляється, це не особистий водій власника квартири, а звичайний таксист. І вся поїздка, включаючи пошту і пошук терміналу - за рахунок пасажирів. Шокована громадянка К. починає захищатися, пояснює ситуацію водієві, намагається додзвонитися до власника квартири, але його телефон вимкнений. Тим часом водій та- ксі розоряється: він кричить, відбирає сумку, портмоне, вибігає з машини, виштовхує людини з салону і їде.

У чому проявляється віктимна поведінка громадянки К. і який тип віктимної поведінки?

8. Жителька м. Львів В. вирішила поїхати до своєї подружки в м. Харків потягом. Усі цінні речі, в тому числі документи, коштовності та гроші, поклала у сумочку, а усі інші у валізу. Так, їдучи нічним потягом “Харків-Львів” на верхньому місці у плацкарті, валізу вирішила покласти під нижнє місце, а сумочку з цінними речами залишила у себе. О 23.00 год. В. лягла відпочити, а сумочку залишила біля ніг, сподіваючись, що її ніхто не вкраде. Коли В. спала, то проснулася від того, що потяг зупиняється на одній із зупинок і помітила, що сумочка з цінними речами зникла. В. негайно встала і побачила, що незнайомий чоловік біля виходу з потяга стояв з її сумочкою. В. підбігла і сказала, щоб той негайно повернув її речі. Незнайомий чоловік швидко викинув сумку з рук і вибіг на зупинці потяга.

Чи є поведінка В. віктимною? Як треба поводитися з цінними речами?

9. Пізно ввечері до гр. Б. подзвонив гр. К та представи-

вся співробітницької поліції. Він повідомив про те, що син гр. Б. скоїв ДТП і щоб у сина не було серйозних проблем, необхідно заплатити певну суму коштів, і це все потрібно зробити негайно і нікого не повідомляти. Він впевненим тоном запевнив, що вже не раз допомагав людям таким чином. Але якщо раніше гроші привозили безпосередньо йому, то зараз так робити не можна, так як він боїться втратити погони. Гроші необхідно привезти в певне місце або передати якоїсь людини, або ж скинути на картку. Ціна вирішення питання становить суму 3 тисячі доларів США. Гр. Б. віддав зазначену суму коштів.

Надайте віктимологічний коментар до цього випадку. Як повинен був поступитися Б.?

10. На мобільний телефон гр. М. прийшло повідомлення про те, що її банківська карта заблокована, і їй пропонується безкоштовно зателефонувати на певний номер для отримання докладної інформації. Коли М. подзвонила по вказаному телефону, їй відповів гр. В., який представився “працівником банку” та повідомив про те, що на сервері, що відповідає за обслуговування картки, стався збій, а потім попрохали повідомити номер карти і пін-код для її перереєстрації. Отримавши реквізити пластикової карти, В. перерахував кошти на свій рахунок, а потім зняв їх.

У чому проявилася віктимна поведінка М.? Як потрібно було відреагувати на цей звінок?

11. Ввечері, у час, коли сонце хилеться до обрію, троє дівчат після купання в морі вирішили прийняти «літній душ», який знаходиться на території їх бази відпочинку, щоб змити з себе залишки солоної води. Дочекавшись одна одну після душу, подруги з перев'язаними на тілі рушниками вирушили до знятого ними на час перебування будинку. На шляху додому їм зустрівся чоловік, який вийшов з кафе з ознаками алкогольного сп'яніння - координація рухів була млява,

обличчя почервоніле, коли він звернувся до дівчат, мова в нього була загальмована. Обійти чоловіка та піти іншим шляхом уже було неможливо. Він став по середині, затуливши своїм тілом прохід і вчепився в одну із дівчат, яку звали А, умовляючи її піти з ним.

Двоє інших подруг на ім'я Н. та М. спочатку спостерігали за розвитком подій, вважаючи, що до їх подруги підійшов знайомий. Коли бесіда між чоловіком та дівчиною А. стала набирати гучних обертів, а саме чоловік став тягнути її за руку і вести за собою, дівчина М. звернулася до Н. з проханням піти звідси і уникнути можливої небезпеки.

Дівчина Н. змогла оцінити ситуацію і вирішила заступитися за подругу, ризикнувши своєю безпекою. Вона вчепилася за плече чоловіка і спокійним, ввічливим, але наполегливим голосом стала просити відпустити дівчину. Але потенційний злочинець, здається, не одразу зрозумів зміст слів дівчини Н, він стояв на місці і не ворушився, а через деякий час продовжив тягнути дівчину М. Але після тривалих умовлянь, поєднаних з довгим контактом зору між дівчиною Н. та чоловіком, агресивно налаштований відпочиваючий все ж таки відпустив дівчину М. і троє дівчат вирушили додому.

На перший погляд в даній ситуації є прояви віктимності, адже напівоголені дівчини з перев'язаними на тілі рушниками йшли по терасі в вечірню годину. Але треба взяти до уваги той фактор, що дана подія відбулася влітку поблизу морського узбережжя, то ж ознаки віктимної поведінки жертви носять суперечливий характер, який підлягає дискусії.

Ваше судження з приводу ознак віктимної поведінки. Яку роль відіграє конкретна віктимна ситуація?

12. Наприкінці робочого дня до 52-річної жительки Хмельницького зателефонував незнайомий чоловік. Відрекомендувавшись працівником банку, повідомив, що на її кредитці буде збільшено ліміт. Але для цього потрібно з'ясувати деякі дані. Така новина потішила власницю картки.

Жінці якраз потрібні були гроші на важливу покупку. Не замислюючись, назвала все, що просив співрозмовник. І вже складала плани на придбання омріяного товару. Та за якийсь час райдужні мрії розсипалися, як друзки розбитого скла. На мобільний телефон прийшло СМС-повідомлення про зняття коштів. На кредитці не стало 13 тисяч 551 гривні. Вона звернулася по допомогу до правоохоронців.

Того ж дня на гачок до шахраїв потрапила 31-річна жителька Шепетівки. Їй також зателефонували нібито з банку. Під приводом зменшення кредитної ставки невідома особа здобула конфіденційну інформацію про банківську картку та зняла з неї 13 тисяч 933 гривні.

Надайте віктимологічний коментар до цих фактів.

13. Вітаємо! Ми одногосно визнали Вас Головним Переможцем року! Отримуйте свій виграш - півмільйона гривень", — листи із таким чи схожим текстом багато з нас знаходили у своїх поштових скриньках. Однак чи отримав хоч хтось обіцяний "виграш"? "Я побачила оголошення про акцію в листівці "Люблю готувати", -- розповідає Алла Сергіївна з Хмельниччини.

Дирекція з проведення маркетингових акцій фірми "На дом" обіцяла виграш — 125 тисяч гривень після того, як ми зробимо замовлення з їхнього каталогу. Вирішили з мамою зіграти — а чого втрачати? Зробили одне замовлення на 450 гривень. Потім ще одне, ще... І щоразу приходили листи із текстом: "Ось зараз ще замовте і виграш ваш"! Так тривало вісім місяців. Обіцяного призу ми не отримували, хоча всі умови виконали". Загалом Аллі Сергіївні та її мамі Ользі Григорівні прийшло аж 70 листів із каталогами для замовлень від фірми "На дом". Урешті жінки втратили надію отримати гроші і звернулися на "гарячу лінію" з проханням не надсилати листи. Та де там! За декілька днів — новий: "Виграш чекає у Києві. Якщо вам важко дістатися до місця проведення церемонії, ми замовимо лімузин". Але — зробіть ще одне

замовлення!

На такий гачок потрапив Ярослав Іванович, пенсіонер. "Я отримав ли-ста від ТОВ "Пошторг-груп" -- мене обрали головним переможцем акції й го-тові вручити 409 000 гривень виграшу, 30% із яких вже зарахували на мою картку, — розповідає чоловік. - - Але доступ до неї я зможу дістати тільки після замовлення із каталогу. Потім повідомили, що мій ви-граш вже не 409 000, а 604 000 гривень. Я зробив декілька покупок, а грошей нема. Теле- фоную їм, і з'ясовується, що я вже не учасник акції". Ціни у каталогах таких компаній — новий рівень на шкалі нахабності. Наприклад, пані Алла замови-ла у "На дом" ризький бальзам за 189 гривень за 260 мл. В інтернет- магази- нах такий продукт коштує 29 гри-вень! Тож ціну перевищено у шість з поло-виною разів! Звісно, цих людей ніхто не примушував переплачувати, ко-жен має право витратити свої гроші, як хоче. Але компанії, які обіцяють золоті гори, і не думають видавати ці призи.

Назвіть соціальні і психологічні чинники віктимної поведінки у наведених фактах.

14. Гр. Л. приїхала з міста погостювати до своєї подруги в сільську місцевість. Пізно ввечері, Л. вирішила сходити до продуктового магазину, що розташований поблизу будинку, в якому вона гостювала. Її подруга була зайнята, тому Л. ви-рішила піти сама. На вулиці було досить темно, адже вулиці були недостатньо освітлені та заросли високими кущами.

Зайшовши до магазину та обравши продукти, за якими вона прийшла, Л. дістала з задньої кишені своїх джинсів велику суму грошей та демонстративно, розрахувавшись, поклала решту з даної суми назад у ту ж саму кишеню. Крім того, Л. була досить дорого одягнута, та на її тілі була

велика кількість золотих прикрас, які не приховувались одягом. Зокрема, сережки, браслети, кільця та масивна під-віска.

На це звернула увагу компанія місцевих молодиків, яка у той час розпивала у магазині спиртні напої.

Після того, як Л. вийшла з магазину та направились в сторону будинку, молодики її наздогнали, та досить вперто наполягали на знайомстві з гостею. Л. в грубій формі відмовила молодикам. Після цього, один з них наніс їй декілька тілесних ушкоджень, а саме ударів по обличчю. Л. втратила сві- домість.

Після того, як вона прийшла до тямі вже у кареті швидкої допомоги, вона виявила, що всі її гроші та золоті прикраси зникли.

У чому проявилась віктимна поведінка гр. Л.? Назвіть 3-4 правила особистого обережного поводження.

15. До Чернівецького відділу поліції звернувся працівник магазину одного із торгово-розважальних центрів міста. Жінка повідомила, що коли вона відійшла «на 10 минут» до сусідньої торгової точки, двері свого магазину не зачинила на ключ, в той час невідома особа викрала з торгової точки побутову хімію та засоби особистої гігієни. У ході проведення оперативно-розшукових заходів поліцейські Чернівецького відділу поліції спіймали зло- вмисника. Ним виявився 30- річний чернівчанин К. Останній вже неодноразово притягу- вався до кримінальної відповідальності за крадіжки.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології.

Тема 2. Жертва злочину, її віктимологічні властивості

Питання для обговорення

1. Поняття жертви злочину. Основні наукові підходи щодо розуміння же- ртви злочину.
2. Основні віктимологічні властивості жертви злочину (віктимність, віктимізація, віктимна поведінка).
3. Віктимна поведінка: поняття, класифікація, типологія.
4. Віктимологічна характеристика жертв злочинів. пси-

хологія жертв злочинних посягнень.

Література:

1. Віктимологія. Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головікіна.- Х.: Право, 2017.
2. Кримінологічна віктимологія: Навчальний посібник / Моїсєєв Є.М., Джу́жа О.М., Васи́левич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джу́жі.– К.: Атіка, 2006.
3. Кримінологія: підручник/ В.В. Голіна, Б.М. Головікін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред.. В.В. Голіни, Б.М. Головікіна.- Х.: Право, 2014. Розділ 8.
4. Головікін Б.М. Віктимність як основна категорія віктимології // Журнал східноєвропейського права. – 2015. – вип. 20. – С. 6-13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2015/10/golovkin_20.pdf
5. Головікін Б. М. Віктимна поведінка жертв злочинів / Б. М. Головікін // Проблеми законності : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. - Харків : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. - Вип. 135.
6. Христенко В.Е. Психологія жертви. – Харьков, 2001.

Завдання:

1. Громадянин К. дав об'яву в газеті про продаж антикваріату і надав номер свого домашнього телефону. Через деякий час йому подзвонив громадянин З. та домовився про зустріч вдома у гр. К., після чого останній був ограбований.

Проаналізуйте віктимологічні особливості потерпілого, зробіть вікти-мологічну характеристику поведінці гр. К.

2. В поїзді гр. І. познайомився з попутниками та розповів, що вчинив вдалу угоду та заробив велику купу грошей. Вранці гр. І. не знайшов своєї валізи з грошима. Попутники

по купе зникли.

Які соціально-психологічні властивості притаманні гр. І, як можна оцінити його поведінку?

3. Після випадкового знайомства гр. М. прийняв пропозицію розпити спиртні напої. В процесі розпиття виникла сварка, яка перетворилась на бійку, в результаті чого гр. М. отримав тілесні ушкодження середньої тяжкості.

Чи можна вважати гр. М. жертвою злочину? Оцініть ступень віктимності гр. М.

4. Журналіст З. не одноразово писав статті в Інтернет виданнях, які викривали корупцію серед високопосадовців. Журналіст неодноразово отримував загрози на свою адресу, але продовжував професійну діяльність. Одного разу, коли З. повертався до дому, він був застрелений у своєму під'їзді.

Про який вид віктимності йдеться мова?

5. І. у трамваї зробив зауваження Р., який перебував у стані алкогольного сп'яніння, лявся брудними словами, чіплявся до пасажирів. Коли І. вийшов з трамваю, Р. пішов услід з ним і згодом побив.

У чому проявилась віктимність І.? Як слід діяти у таких ситуаціях?

6. Громадянка Т. мешкала у комунальній квартирі. Якось, повернувшись додому з відпустки, вона застала незнайому їй Ч. Більше у квартирі нікого не було. Вирішивши, що Ч. – гостя кого-небудь із сусідів, Т. нічого не спитала у неї, поїхала по своїм справам. Ч. вчинила крадіжку у мешканців квартири, в тому числі і у Т.

Визначте тип віктимної поведінки Т.

7. А. вела розгульний спосіб життя, зловживаючи спиртними напоями, вчиняла скандали, ображала. Її знайомий К. після спільної випивки, непомітно взяв у неї ключі від квартири, а коли А. була відсутня, вчинив крадіжку речей.

До якого типу віктимної поведінки відноситься поведінка А.?

8. У січні 1964 р. І. увійшов до будинку, який тільки що

був заселений, і назвав себе робітником будівельної організації, котра усуває будівельні недоліки, проник у квартиру 46-літньої жінки М. З'ясувавши, що у хазяйки є претензії до будівельників, І. запропонував жінці викласти свої скарги у письмовому вигляді, що М. і зробила. Вона встигла написати лише «Заява», коли ударом сокири по голові І. її вбив. Після цього він забрав з квартири 100 грн, годинник і телевізор. У чому проявилася віктимність вбитої М.? Чи була можливість уникнути цієї ситуації?

9. Двоє постраждалих знаходилися в торговому центрі. Один з них був одягнений у куртку з хутра, яка, можливо, виглядала досить незвично та привернула увагу двох інших відвідувачів. Останні почали знімати постраждалих на мобільний телефон та насміхатися над чоловіком у куртці щодо його можливої сексуальної орієнтації. Постраждали запропонували припинити зйомку, однак це спровокувало словесну перепалку, а також фізичний напад на постраждалих. Правопорушники були затримані охороною торгового центру й передані поліції.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. Чи можливо було уникнути небажаних для молодих людей наслідків? Проаналізуйте ст. 161 Кримінального кодексу України.

10. У Тернополі впродовж доби правоохоронці зафіксували три факти шахрайств, здійснених за однією схемою. Потерпілі втратили понад 23 тис. грн. Як повідомили ІА ZIK у відділі комунікації обласного управління поліції, аферист назвався працівником «Обленерго». Шахрай проникав у квартири під приводом заміни застарілого лічильника. «Один із потерпілих, 86-річний пенсіонер, не задумуючись впустив до помешкання псевдоелектрика. За історією невідомого, вартість робіт вартувала 2 тис. грн», - розповіли у поліції. Сім'я потерпілого взялася шукати гроші, і шахрай помітив сховок із заощадженнями. Згодом він зауважив, що для учасників бойових дій роботи проводять безкоштовно.

Пенсіонер запевнив шахрая, що він вете-ран війни, та попрямував за документом. Залишившись наодинці, аферист витяг зі сховку всі кошти, всього 4 тис. грн і 500 доларів, і втік. За аналогії - чною схемою потерпіла інша місцева мешканка. Пенсіонерка втратила 6 тис. грн. Ще одна заявниця, 75-річна тернополянка, не впустила зловмисника у квартиру. Прокоментуйте ці факти шахрайства з точки зору детермінації вікти-мної поведінки.

11. У Хмельницькому поліція викрила та затримала банду, яка труїла, а потім грабувала жінок. Про це повідомили у відділі комунікації поліції Хмельницької області. Як зазначається, трагедія сталася ще влітку. «20 серпня близько 6-ї ранку в одному з дворів Хмельницького перехожі виявили двох молодих жінок без тям. Лікарі швидко, які прибули на місце події, констатували смерть 29-річної хмельничанки. Її 32-річну подругу терміново доправили в реанімаційне відділення Хмельницької міської лікарні. На щастя, їй вдалося врятувати», - йдеться у повідомленні. За даними експертизи, смерть потерпілої настала від отруєння антипсихотичним препаратом азалептином, який зловмисники додали у каву. Також правоохоронці з'ясували, що напередодні подруги познайомилися в одному з розважальних закладів із молодими людьми, які запросили їх на каву. Після вживання напою з великою дозою азалептину жінки знепритомніли, зловмисники у них забрали мобільні телефони та прикраси на загальну суму майже 18,5 тисячі гривень та зникли з міста, залишивши потерпілих у дворі на проспекті Миру. Який різновид віктимної поведінки жінок має місце у цьому злочині?

Тема 3. Окремі категорії жертв злочинів

Питання для обговорення

1. Жінка як жертва злочину.
2. Неповнолітній як жертва злочину.
3. Особа похилого віку як жертва злочину.
4. Підприємець як жертва злочину.
5. Користувач мережі Інтернет як жертва злочину.
6. Особи, що займаються професійною діяльністю, пов'язаною з ризиком як жертви злочинних посягань.

Література:

1. Віктимологія. Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головікіна.- Х.: Право, 2017.
2. Кримінологічна віктимологія: Навчальний посібник / Моїсєєв Є.М., Джужа О.М., Василевич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джужі.– К.: Атіка, 2006.
3. Кримінологія: підручник/ В.В. Голіна, Б.М. Головікін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред.. В.В. Голіни, Б.М. Головікіна.- Х.: Право, 2014. Розділ 8.

Завдання

1. Громадянин Н. у вечірній час доби перебував у приміщенні міні- маркету, де зустрів охоронця вищевказаного магазину. В ході розмови у Н. виник намір на заволодіння мобільним телефоном охоронця шляхом обману. Реалізуючи свій злочинний умисел, злочинець попросив у останнього мобільний телефон для здійснення дзвінка, на що той погодився й передав свій телефон. Під приводом поганого зв'язку зловмисник вийшов з магазину й зник.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. Чи можливо було уникнути небажаних наслідків?

2. Потерпілі Р., С. та О. замовили на сторінці у

соціальної мережі, яка здійснювала продаж одягу через мережу Інтернет, дві сукні, три светри та чотири костюми загальною вартістю 5500 грн. Оплата проводилася по 100 % передоплаті на номер карти банку. Після сплати замовлені речі не були надіслані на вказані адреси, а відповідна сторінка в соціальній мережі була видалена.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології.

Тема 4. Детермінація віктимної поведінки

Питання для обговорення

1. Поняття детермінації у віктимології.
2. Соціальні чинники детермінації віктимізації жертви злочину в Україні.
3. Психологічні чинники детермінації віктимізації жертви злочину в Україні.
4. Дозлочинні зв'язки між злочинцем і жертвою і їх роль у вчиненні злочину.
5. Віктимологічна ситуація і її значення у віктимізації жертви злочину.
6. Особливості вибору злочинцем жертви злочину.

Література:

4. Віктимологія. Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головікіна.- Х.: Право, 2017.
5. Кримінологічна віктимологія: Навчальний посібник / Моїсєєв Є.М., Джужа О.М., Василевич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джужі.– К.: Атіка, 2006.
6. Кримінологія: підручник/ В.В. Голіна, Б.М. Головікін, М.Ю. Валуйська та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головікіна.- Х.: Право, 2014. Розділ 8.
7. Голіна В.В. Соціальні та психологічні чинники кримінологічної віктимізації в Україні / В. Голіна // Вісник Академії правових наук України. – 2007 р. – №3(50). – Х. :

Право / голов. ред.: В. Я. Тацій, прав. наук України Акад., 2007. – С. 185-193

8. Голіна В.В. Соціальні умови активізації осіб, які потерпіли від злочинів у захисті своїх прав та законних інтересів / В. Голіна // Вісник Академії правових наук України. 2007 р. №1(48). – Х. : Право / голов. ред.: В. Я. Тацій, прав. наук України Акад., 2007. – С. 184-192.

9. Головкін Б.М. Кримінологічне поняття віктимізації / Б.М. Головкін // Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету . – 2015. – Вип. 15. – С. 93-98.

10. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Колектив авторів. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова. – Х.: Вид-во Крос-срууд, 2008.

11. Барданова Е.В. Особенности выбора жертвы преступником/ Е.В. Бар- данова // Практична психологія та соціальна робота. – 2010.- № 5. – С. 54-60.

12. Барданова Е.В. Что думает преступник о своих жертвах?/ Е.В. Бар- данова // Практична психологія та соціальна робота. –2010.- № 5. – С. 19-25.

Завдання

1. П. прийшов додому після роботи біля 21 години у нетверезому стані і почав словесно ображати свою співмешканку К., чим довів її до істерики. Потім П. почав бити К. і намагався її звалтувати. Перебуваючи у стані сильного душевного хвилювання, К., схопила ножиці, і нанесла П. декілька ударів у шию і груди, заподіявши йому тяжкі тілесні ушкодження, від яких він помер в лікарні. Аналіз експертами обставин справи засвідчив, що К., діяла у стані фізіологічного афекту, який виник внаслідок образ з боку П. Прокоментуйте віктимізацію та віктимну поведінку П.

Які чинники детермінували віктимну поведінку П.?

2. Т. приїхав у місто захищати дисертацію. Після успішного захисту, на наступний день, він у буфеті готелю

познайомився з Ш., раніше судимим, почав пригощати його і сам дуже сп'янів. Ш. відвів його до номера, поклав спати, а потім вкрав речі і зник.

До якого типу відноситься ця віктимогенна ситуація? Чи була можливість запобігти цьому злочину?

3. Вінницькі поліцейські затримали двох молодих круті-їв, які під виглядом

«лікувальної місії» видурювали та крали гроші у літніх сілчан, в основному віком 70-80 років.

Шахраї діяли, так би мовити, за класичною схемою. Доботно вдягнені, 36-річний чоловік та його трохи молодша напарниця на скромній іномарці, яку наймали, зупинялися біля тих дворів, де за усіма ознаками мешкали самотні люди. Заговорити, ввійти у довіру було нескладно, адже вони представлялися працівниками обласного управління праці і соціального захисту населення.

Отож від імені державної структури спритники пропонували пенсіонерам суперприлад, який буцімто лікує чи не усі найбільш поширені на старості болячки. Його чудодійну силу підтверджувала ціна – 4 тисячі гривень. Для пенсіонерів пільга, однак аванс від 300-400 грн. обов'язковий і нібито призначався для київської пересувної автобусної поліклініки, яка доставить апарат і встановить діагноз.

Сам прилад шахраї не показували, а ось ксерокопію інструкції з його використання розтлумачували. Повернути молодість, як свідчить інструкція, мав німецький апарат вібраційної терапії з інфрачервоним теплом.

На цьому «лікувальна» місія закінчувалася і починалася «крадіжницька». Коли «клієнт» доставав аванс, це фіксувалося, а потім один із шахраїв під ризним привідом, скажемо, виникає потреба сходити в туалет, виманював господаря на двір, а інший тим часом забирав зі схованки гроші.

За попередніми даними, аферисти ошукали 110 пенсіоне-

рів.

У чому проявилася віктимна поведінка пенсіонерів? Як охарактеризувати їх віктимність?

4. Правоохоронні органи викрили і затримали членів злочинного угруповання, яке спеціалізувалося на махінаціях з житловим фондом. За їх інформацією, «чорні» маклери діяли під прикриттям перевертнів у міліцейській формі.

Схема злочинних оборудок була простою і ефективною: міліціонери забезпечували махінаторів інформацією про одиноких, схильних до пияцтва власників житла. Останнім пропонувалося на вигідних умовах продати чи обміняти нерухомість і отримати гроші. Розігріті спиртним, люди, як правило, погоджувалися і в результаті опинялися на вулиці, або в кращому випадку - в непридатних для життя розвалюхах.

Обмануті громадяни звертались за допомогою в поліцію, однак підтримки там не знаходили. Для деякого з них історія закінчилася трагічно.

Охарактеризуйте віктимізацію зазначених потерпілих.

5. На 25 тисяч гривень ошукала 82-літню мешканку Горівки невідома шахрайка. Аферистка називала себе спіробітником собеза, розповідала довірливим пенсіонерам про грошову реформу, яку нібито проводить уряд – міняє старі гроші на купюри нового зразка.

У чому проявилася віктимна поведінка потерпілої? Які детермінанти обумовили вчинення злочину.

6. Гуляючи по місту, гр. С. зустріла молодого хлопця з рекламними листівками. Той люб'язно привітався з нею, просивши дати свою руку. Після цього юнак почав розповідати про відкриття нового парфюмерного магазину за рогом вулиці, який має ширкий асортимент відомої брендової парфюмерії за низькими цінами. С. зацікавилася пропозицією

хлопця, а той почав розповідати про магазин, показуючи деталі на листівках, що були в нього в руках, після чого вручив одну з них С. Згодом, юнак зауважив, що оскільки магазин тільки що відкрився, а товар в ньому не з дешевих, то треба сплачувати податки і попросив С. надати невелику фінансову допомогу на добру справу в обмін на флаєр зі знижкою 5%. С. погодилася, дістала з гаманця 30 грн, взяла флаєр та пообіцяла обов'язково завітати до магазину. Згодом, виявилось, що жодного парфюмерного магазину за цією адресою і з такою назвою немає, ніколи не було і його відкриття не планується.

Які детермінаційні чинники сприяли віктимній поведінці С.?

7. У Тернополі впродовж доби правоохоронці зафіксували три факти шахрайств, здійснених за однією схемою. Потерпілі втратили понад 23 тис. грн. Як повідомили ІА ZIK у відділі комунікації обласного управління поліції, аферист назвався працівником «Обленерго». Шахрай проникав у квартири під приводом заміни застарілого лічильника. «Один із потерпілих, 86-річний пенсіонер, не задумуючись впустив до помешкання псевдо-електрика. За історією невідомого, вартість робіт вартувала 2 тис. грн», - розповіли у поліції. Сім'я потерпілого взялася шукати гроші, і шахрай помітив сховок із заощадженнями. Згодом він зауважив, що для учасників бойових дій роботи проводять безкоштовно. Пенсіонер запевнив шахрая, що він ветеран війни, та попрямував за документом. Залишившись наодинці, аферист витяг зі сховку всі кошти, всього 4 тис. грн і 500 доларів, і втік. За аналогічною схемою потерпіла інша місцева мешканка. Пенсіонерка втратила 6 тис. грн. Ще одна заявниця, 75-річна тернополянка, не впустила зловмисника у квартиру.

Прокоментуйте ці факти шахрайства з точки зору детермінації віктимної поведінки.

8. Компанія молодих хлопців відпочивала на квартирі та вживала спиртні напої. Приблизно о 22:00 їм стало самотньо та бракувало дівчат. Один із хлопців Петров вирішив зателефонувати своїм двома знайомим дівчатам та запропонував їм приєднатися до їхньої компанії. О 22:10 гомадянка Зайцева почула телефонний дзвінок і вирішила підняти трубку.

Петров запропонував їй взяти подругу та прийти до них на квартиру, оскільки у них було багато алкогольних напоїв та вистачало їжі. Спочатку вона відмовилась, але через деякий час погодилась, зателефонувала своїй подрузі Карповій і вони разом поїхали до хлопців на квартиру. Перші години все було добре. О 00:30 Карпова захотіла поїхати додому, але Зайцева відмовилась і вона поїхала додому одна, залишивши подругу одну в компанії хлопців.

Через деякий час один із хлопців громадянин Іванов почав залицятися до Зайцевої і коли вона йому відмовила Іванов розлютився і запропонував хлопцям зґвалтувати дівчину. Хлопці погодились, зв'язали дівчину та зґвалтували її, погрожуючи при цьому ножем. В цей час сусіди почули крики дівчини та викликали поліцію. Поліція арештувала хлопців, а дівчину відправили до лікарні.

Які чинники стали детермінантами віктимної поведінки Зайцевої? Назвіть детермінанти віктимної поведінки.

Тема 5. Віктимологічне запобігання злочинності

Питання для обговорення

1. Віктимологічне запобігання злочинності: поняття, види, проблеми.
2. Загальносоціальне віктимологічне запобігання злочинності: поняття та характеристика основних напрямів.
3. Спеціально-віктимологічне запобігання злочинності.
4. Форми і методи віктимологічного запобігання злочинності.

чинності.

Література:

1. Віктимологія. Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головкина.- Х.: Право, 2017.
2. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Колектив авторів. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова. – Х.: Вид-во Кросс- роуд, 2008. - 364 с.
3. Запобігання злочинності (теорія і практика).- Х.: Право, 2012.
4. Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию: [сб.материалов]: в 3 книгах/ НАПрНУ; НИИ изуч. пробл. преступности; кол. сост.: В.В. Голина, М.Г. Колодяжный; под общ. ред. В.В. Голины.—К.: Ред. журн. «Право Украины»; Х.: Право, 2013.
5. Туляков В.А. Виктимология:социальные и криминологические проблемы. – Одесса, 2000. - 336 с.

Завдання

1. В школах країни проводяться заняття на теми « Як не стати жертвою злочину», «Безпека дитини в оточуючому середовищі», « Безпечний інтернет» і т.п.

Про який вид віктимологічного запобігання йдеться мова?

2. Після сталого сімейного конфлікту гр. Ю. доручив знайомому, неодноразово судимому гр. Д., вбити свою дружину. Ця інформація стала відома працівникам правоохоронних органів, які затримала гр. Ю. та гр. Д. , коли вони обговорювали план злочину.

Назвіть вид віктимологічного запобігання злочину.

3. Звільнившись з місць позбавлення волі, гр. К. познайомився з подружжям П., які займались благодійністю. Останні запропонували гр. К. деякий час пожити у них вдо-

ма. Має намір заволодіти майном та цінними речами подружжя, К. підклав вибухівку в автомобіль громадян П. Це було зафіксовано камерами відеоспостереження і працівники поліції своєчасно затримали підозрюваного.

Розкрийте віктимологічну складову цього злочину та вкажіть вид вікти-мологічного запобігання.

4. Л. і двоє його приятелів розпивали спиртні напої прямо на вулиці. До них підійшов К., який вже перебував у стані алкогольного сп'яніння, і попросив щоб його пригостили. Почувши відмову, К. вдарив Л. туристичною сокирою, заподіявши йому фізичну і майнову шкоду (розірвав плащ).

Чи був віктимологічний варіант уникнути конфлікту?

5. Одного разу, проходячи повз місцевого вокзалу, гр. Н. почув як двоє чоловіків спілкувалися на підвищених тонах. Як з'ясувалося, суперечка поля-

гала у наступному. Гр. Б. стояв із пляшкою алкогольного напою в руках, коли повз нього почав проходити гр. С. Б. у грубій манері запитав С.: «Чому ти дивишся мені в очі?». На що отримав відповідь у такому ж руслі. На фоні цього розв'язалася сутечка.

На думку Н., цю віктимну ситуацію можна було б уникнути С., якби він проігнорував грубі вирази у свій бік від людини, яка явно знаходилася у стані алкогольного сп'яніння, і не могла у повній мірі адекватно реагувати на ситуацію.

Як, на Ваш погляд, слід поводитися у подібних ситуаціях?

6. Одного разу Д., зустрівшись з колишнім нареченим С., з котрим вже було скасовано весілля, ми вирішила спокійно поговорити та прогулятись весняним містом. Як тоді їй здавалось, ворожнечі між нами не було, розставання було мирним, а між нами залишилися виключно дружні стосунки.

Однак, в певний момент прогулянки в малолюдному місці С. раптово витягнув кухонний ніж, призначений для обробки м'яса та приставив Д. до горла зі словами: «Або ми знову разом, або я зараз тебе заріжу, або ти заріж мене!». Будучи фізично сильнішим та й більшим він дійсно міг завдати тілесних ушкоджень. Сприятливим фактором було й те, що поруч не було ні-кого. Не довго думаючи, глянувши йому в очі, Д. сказала: «Ріж!». Проте, С. цього не здійснив. Його спантеличила така реакція Д., і таким чином скоєння злочину було відвернуто.

Надайте віктимологічний коментар цьому факту. Які заходи запобі-гання насильницьким злочинам Ви знаєте?

7. Навесні цього року відбулася віктимна ситуація. Молода сім'я приїхала до міського парку відпочинку на власному авто. В цей день вулиці були переповнені машинами, так як був вихідний день і у місті відбувався фестиваль. Чоловік прийняв рішення залишити авто біля парковки парку, де було багато машин і людей. Після прогулянки подружжя повернулося до свого автомобіля і виявило розбите заднє вікно. При огляді вони виявили, що всі речі залишились у машині, але зникла сумка, що знаходилась на задньому сидінні автомобіля. Чоловік залишив сумку, не підозрюючи, що її можуть ви-красти, так як вулиці були переповнені людьми і машина знаходилась на ви-дному місці.

Які заходи віктимологічного запобігання крадіжок Ви знаєте?

Тема 6. Віктимологічне запобігання злочинності

Питання для обговорення

1. Об'єкт віктимологічного запобігання злочинності:

поняття, класифікація, характеристика.

2. Суб'єкт віктимологічного запобігання злочинності.
3. Ресурсне забезпечення віктимологічного напряму запобігання злочинності.
4. Відновлення прав жертв та відшкодування заподіяної їм шкоди.
5. Загальна характеристика міжнародного та вітчизняного досвіду захисту прав та законних інтересів жертв злочину.

Література:

1. Віктимологія: Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голини і проф. Б.М. Головкина.- Х.: Право, 2017.
2. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / Колектив авторів. За заг. ред. Ю.В. Бауліна, В.І. Борисова. – Х.: Вид-во Кросс-роуд, 2008. - 364 с.
3. Запобігання злочинності (теорія і практика).- Х.: Право, 2012.
4. Конгрессы ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию: [сб.материалов]: в 3 книгах/ НАПрНУ; НИИ изуч. пробл. преступности; кол. сост.: В.В. Голина, М.Г. Колодяжный; под общ. ред. В.В. Голины.—К.: Ред. журн. «Право Украины»; Х.: Право, 2013.
5. Туляков В.А. Виктимология:социальные и криминологические проблемы. – Одесса, 2000. - 336 с.

Завдання

1. Громадянин С. 02 лютого 2017 року приблизно о 17.30 годині, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, підійшов до громадянина Ш., який, прямуючи додому, проходив поряд із кінцевою автобусною зупинкою. Зустрівши громадянина Ш., який з 2000 року прийняв християнську віру, зрікся віри Ісламу та став членом релігійної хри-

стіянської течії, громадянин С., який є мусульманином, вхопив громадянина Ш. двома руками за комірець куртки та почав пред'являти громадянину Ш. претензії щодо його віросповідання, запитуючи «Ти що □ не мусульманин?», «Як ти міг зрадити Іслам?». Громадянин Ш. відповів громадянину С. нецензурною лайкою, сказавши, що його віросповідання це його особиста справа і порадив громадянину С. припинити вживати алкогольні напої. Після цього громадянин С. наніс громадянину Ш. один удар кулаком по обличчю, один удар ногою у живіт та, збивши останнього з ніг, почав наносити громадянину Ш., який лежав на дорозі, удари руками та ногами по всьому тілу, спричинивши потерпілому легкі тілесні ушкодження.

Прокоментуйте з позиції віктимології цю подію. У чому проявились помилки потерпілого громадянина Ш.?

2. Катерині Степанівні 45 років, вона заміжня, має трьох дітей. Працює продавцем у магазині одягу. Останній рік, після скорочення, чоловік і 23 річний син не працюють. В газеті «Робота для всіх» увагу Катерини Степанівни привернуло оголошення фірми «Європейський Тур», що пропонувала роботу за контрактом строком на 5 місяців у Польщі, з перспективою подовження. Потрібні були прибиральниці, доглядальниці, няні. Катерина Степанівна підписала договір із фірмою, навіть його не прочитавши. На її запитання про місто, в якому вона буде працювати їй нічого не відповіли, сказавши, що все з'ясується на місці. За місяць роботи їй пообіцяли 5 тис. доларів. Катерина Степанівна зраділа і більше жодних питань не задавала. У Вроцлаві Катерину Петрівну зустріли двоє. Її поселили у занедбаному приміщенні. В неї забрали паспорт, телефон і гроші. Працювати їй змусили прибиральницею у приватному готелі, за їжу та житло. Катерині Степанівні нічого не залишалось, як погодитися, адже у неї не було ні паспорту, ні телефону, ні грошей. Умови праці були жахливими, а робочий день

ненормованим, за будь-яку непокору власник готелю застосовував фізичну силу.

Перед від'їздом з України вона нічого не повідомила своїй родині, сказавши, що зателефонує з Польщі, коли облаштується на місці.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. У чому полягає віктимна поведінка Катерини Степанівни? Проаналізуйте ст. 149 ККУ.

3. Громадянин В. на початку липня 2016 року, дізнавшись про набір працівників для виконання робіт з догляду за яблуневими садами, що проводить ТОВ «Яблуневий сад», розташоване в Російській Федерації, вирішив здійснити пошук громадян України, які внаслідок збігу тяжких особистих, сімейних або інших обставин не мали роботи та були згодні на пропозицію отримати матеріальний прибуток. З метою подальшого використання результатів їх праці в особистих цілях, направлених на отримання матеріальної вигоди, та шляхом обману провести вербовку вказаних осіб, яка полягала у наданні недостовірної інформації про умови та місце їх праці та побуту, розміру заробітної плати, при цьому маючи намір виплачувати обіцяну заробітну плату не в повному обсязі, а також в умовчання про те, що в подальшому вони будуть перевезені на роботу за межами території України.

Громадянин В. зустрівся з громадянином К., якому було 52 роки і який не мав родини, проживав у Полтавській області, на той час ніде не працював, не мав жодного джерела прибутку, хворів та знаходився в тяжкому матеріальному становищі, та провів вербовку останнього, повідомивши йому про можливість виїхати на заробітки до м. Полтава за умови наявності паспорту громадянина України. На вказану пропозицію громадянин К. погодився. У подальшому громадянин В. перевіз громадянина К. до себе додому, де у ході спілкування повідомив, що їхати на заробітки необхідно не до м. Полтава, а до Курської області,

Російської Федерації. Громадянин В. ввів в оману громадянина К. шляхом надання неправдивої інформації про умови праці, пов'язані зі збором урожаю яблук, а саме: безкоштовні проїзд, про-

живання та харчування, розмір заробітної плати близько 10 000 грн. на місяць, чим створив у громадянина К. помилкове уявлення про вигідність запропонованої роботи. У зв'язку з цим, громадянин К. на вказану пропозицію погодився.

Прибувши до вказаного підприємства, у громадянина К. забрали паспорт під приводом його офіційного працевлаштування на роботу. Після чого на нього вчинили постійний фізичний тиск з метою примушування до виконання різних робіт.

Протягом всього часу трудової експлуатації громадянин В. вів облік виконаної громадянином К. роботи та отримував грошові кошти від ТОВ

«Яблуневий сад», які залишав собі.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. У чому полягає віктимна поведінка громадянина К.?

4. Громадянці А., 19 років, спеціальної освіти не має, незаміжня, проживає одна, батьків давно не бачила, адже вони зловживали алкоголем і давно поїхали у невідомому напрямку. А. навчалась у школі-інтернаті. Після її закінчення, вступила до училища, де навчалася на маляра. Дівчина постійно відчувала нестачу грошей, їй ніхто не допомагав.

У січні 2016 року Р., з якою вона товаришувала, запропонувала А. поїхати на заробітки до м. Абу-Дабі (Об'єднані Арабські Емірати). Вона розповідала, що вже там була, працювала офіціанткою у ресторані, отримувала високу платню. А. з радістю погодилася, адже проживала вона одна, грошей не було, до того ж мала борг. Подруга повідомила, що вона сама оформить документи і про все домовиться, а А. їй потім віддасть кошти після повернення. Р. привезла її до

м. Абу-Дабі. Але там на дівчину очікувала інша, ніж обіцяла Р., робота. Місцевий власник готелю відверто заявив, що працювати А. буде у готелі, надаючи сексуальні послуги клієнтам, але платити за це їй не будуть, доки вона не відпрацює борг перед Р. Дівчина спробувала чинити опір і втекти, за що її згвалтували та жорстоко побили, відібрали всі документи і телефон. Потім їй постійно доводилося терпіти побої, гвалтування та приниження, над нею встановили пильний контроль і обмежили свободу пересування. Грошей їй жодного разу так і не заплатили.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. Які помилки допустила громадянка А.?

5. Гр. А. залишила сумку та верхній одяг на підвіконні вбиральні в університеті. В приміщенні крім неї нікого не було. Дівчина вважала, що якщо хтось зайде до кімнати, то вона почує. Коли гр. А. повернулася, на підвіконні було лише пальто, а сумки під ним не було.

Які віктимологічні заходи запобігання крадіжок Ви можете назвати?

У чому виявилася віктимна поведінка гр. А.?

6. Відбулася ця подія в м. Харкові. Гр. О. їхав у тролейбусі, приблизно, о 7 години вечора з сестрою. Сестра передала йому 4000 гривень номіналом по 100-200 грн. Перерахувавши ці кошти перед всіма пасажирами, знайомий поклав їх у кишеню. І продовжував розмовляти з сестрою, показуючи свій новий телефон, який нещодавно вийшов в продаж. І після цього поклав його в кишеню до тих грошей. Потім вони ще розмовляли сміялись і через декілька зупинок вийшли. Після цього О. поклавши руку в кишеню, зрозумів, що не стало ні телефона, ні грошей. Почали наздоганяти тролейбус, але це все було марно. О. з сестрою порадились і звернулись до поліції.

У чому полягає віктимна поведінка О. та його сестри?

Тема 7. Віктимологічне запобігання насильницьким злочинам

Питання для обговорення

1. Віктимна поведінка жертв насильницьких злочинів у сфері сімейних, побутових та дозвільних відносин та запобігання їй.
2. Віктимна поведінка жертв статевих злочинів та запобігання їй.
3. Віктимна поведінка жертв грабежів та розбоїв та запобігання їй.

Література:

1. Віктимологія: Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головкина.- Х.: Право, 2017.
2. Христенко В.Е. Психологія жертви. – Харків, 2001.
3. Юрченко О. Ю. Роль віктимної поведінки потерпілих при вчиненні тяжких насильницьких злочинів проти життя та здоров'я особи в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 / О. Ю. Юрченко; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2004. – 16 с.
4. Сметаніна Н. В. Віктимна поведінка жертв «злочинів ненависті» / Н. В. Сметаніна, О. М. Рябокiнь // Часопис Київського університету права. – 2016. – № 1. – С. 281 – 284.

Завдання

1. Жертви розбійних нападів і грабежів детермінують усі види віктимної поведінки – нейтральна, позитивна і негативна. За нижченаведеними прикладами визначте тип вікти-

мної поведінки:

а) З., жінка 30 років, вдень, у парку була пограбована групою злочинців з 4-х осіб, які заволоділи її сумкою з грошима і документами. Нікого поблизу не було, злочинці діяли мовчки, але потерпіла ні словом, ні діями не намагалась їх зупинити і тим самим, можливо, уникнути біль тяжких наслідків;

б) На М., жінку 60 років, пізно ввечері у під'їзді її будинку напав озброєний ножем злочинець і погрожуючи вбивством, відібрав сумку з грошима і продуктами. Жінка не чинила опір;

в) Б., увечері на автобусній зупинці зазнав нападу 3-х злочинців. Б., не тільки здійснив опір, заподіявши їм серйозні травми, але й затримав нападників;

г) О., дівчина 18 років, на яку біля її помешкання пізно ввечері напав грабіжник, вчепилася йому в обличчя нігтями і вкусила за руку. Злочинець, який не очікував такого опору, залишив дівчину і втік;

г) С., на вокзалі познайомився з О., яка запропонувала йому інтимні послуги. Вона привела його на горище будинку, де їх чекали два співучасники О. Погрожуючи ножем, вони відібрали у С. гроші і зняли з нього куртку;

д) Б. і П., чоловіки середніх літ, фізично добре розвинуті, після роботи, наїдпитку крокуючи через парк, були зупинені двома підлітками, які були озброєні ножем. Останні вимагали від них гроші і негайно отримали усю зарплатню. Потерпілі навіть не намагалися чинити опір, хоча і мали таку можливість, оскільки в одного з них була з собою велика відкрутка.

2. Серійний вбивця І. прибув у місто М. Маючи версію про профілактичний огляд газових і духових плит, він безперешкодно заходив до квартир. Головне, що мешканці квартир і не здогадувалися, хто перед ними. І. підбирав вигідну для злочину квартиру. І ось, одного дня, в одній із

квартир він знайшов те, що шукав. Двері йому відчинив хлопчик 12 років, і, вислухавши версію про профілактичний огляд, впустив І. до квартири. Тоді, оглянувши квартиру і впевнившись, що в ній нікого немає окрім хлопчика, І. безжально вбив його ножем. З квартири він забрав дитячий светр, шкіряний гаманець, 60 грн.

Прокоментуйте з позиції віктимології цю подію. У чому проявились типові дії злочинця?

3. Правопорушники знаходили своїх жертв для грабежу на спеціалізованих сайтах знайомств для осіб «нетрадиційної орієнтації». Так з ними по- знайомився й постраждалий. Його запросив на квартиру новий знайомий, де на них чекали ще двоє чоловіків, які напали на потерпілого. Зловмисники повалили жертву на підлогу й почали принижувати останнього через його сексуальну орієнтацію, при цьому вимагаючи гроші за нерозголошення інформації про нього. Після отримання відмови у сплаті коштів злочинці забрали у потерпілого всі гроші та мобільні телефони.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. Чи можливо було уникнути небажаних наслідків?

4. Мешканець м. Харкова, колишній військовий десантник гр.А, будучи в стані алкогольного сп'яніння, після відпочинку в розважальному закладі поїхав до колишньої співмешканки гр. Ю. Приїхавши до будинку жінки, гр. А почав гуркати в двері, гучно кликати жінку, нащо співмешканка відповіла, що не бажає його бачити, не буде його впускати в дім, оскільки вже спить її маленький син та попросила його піти. Чоловік почав погрожувати фізичною розправою над жінкою та її сином. Після чого, він вибив вікно, проник до будинку, почав кричати та вдарив жінку ногою в груди, від чого вона втратила рівновагу і впала. З метою захистити себе та свого сина, який від дій чоловіка прокинувся і почав плакати, жінка схопила з підлоги скляну пляшку з-під горілки та нанесла чоловікові один удар в область голови, від чого

останній впав. Skorиставшись цим, вона схопила сина і вибігла до сусідів, від яких викликала міліцію та швидку медичну допомогу. Чоловікові було заподіяло відкриту черепно-мозкову травму, що супроводжувалась переломом кісток черепа та внутрішньомозковими крововиливами, що ускладнились в своїй течії набряком головного мозку, внаслідок чого останній помер наступного дня в лікарні.

У чому полягає інверсія ролей жертв? Хто у даному випадку є жертвою?

Тема 8. Віктимна поведінка жертв насильства на ґрунті національної, расової та релігійної нетерпимості та запобігання їй

Питання для обговорення

1. Віктимологічна характеристика жертв насильства на ґрунті національної, расової та релігійної нетерпимості.
2. Захищені ознаки, за якими заборонена дискримінація.
3. Віктимологічне запобігання злочинам на ґрунті національної, расової та релігійної нетерпимості.

Завдання

1. Під час проведення футбольного чемпіонату, який викликав підвищену активність учасників ультраправих груп, стався напад на групу молодих людей. Так, по вулиці поруч із стадіоном йшли два молодих чоловіки «неслов'янської зовнішності», а на зустріч їм – натовп людей із правими гаслами та символікою. Група ультраправих осіб вимагала, щоб чоловіки покинули стадіон, погрожувала їм та ображала. Молоді люди відмовились покинути стадіон, вказавши, що вони так само, як і всі, придбали білети на футбольний матч, що всі люди рівні, а такі ультраправі групи заборонені

законом і вони обов'язково звернуться до поліції. Після чого група ультраправих осіб застосувала до молодих людей фізичне насильство, завдавши чотири удари кулаком по голові в районі лоба та двічі в перенісся.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. Чи можливо було уникнути небажаних для молодих людей наслідків? Проаналізуйте ст. 161 ККУ.

2. 26.05.2016 року громадянин І., перебуваючи в кабіні ліфту, у яку за- йшли громадянки В. та К., в супереч вимогам ст. 24, 35 Конституції України, ч.2 ст.3, ч.2 ст.4 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», достовірно знаючи, що громадянки В. та К. здійснювали релігійну діяльність з поширення вірувань та розповсюдження літератури релігійного змісту і є членами релігійної організації «Свідки Єгови», з метою образи почуттів вказаних громадян у зв'язку з їх релігійними переконаннями та перешкоджання їх релігійній діяльності вчинив з ними сварку, під час якої висловлювався в бік потерпілих в образливій формі. На що громадянки В. та К. відповіли, що громадянину І. бракує виховання, він не віруюча людина, не знає Біблії і після смерті не потрапить до «кращого світу». Громадянин І. за- стосував до громадянок В. та К. фізичне насильство, пригрозив їх згвалтувати, якщо вони ще раз прийдуть в цей будинок проповідувати.

Прокоментуйте цю ситуацію з точки зору віктимології. У чому полягає віктимна поведінка громадянок В. та К.?

Тема 9. Віктимна поведінка жертв вуличного насильства

Питання для обговорення

1. Віктимологічна характеристика жертв вуличного насильства.
2. Віктимна поведінка жертв вуличного насильства.

3. Віктимологічне запобігання злочинам, пов'язаним з вуличним насильством.

Завдання

1. Одного робочого дня А. поверталась пізно з роботи, було десь 23.40. Щоб дійти по під'їзду, вона проходила через темну арку будинку (так вона ходила кожного дня) і саме цього вечора, коли вона майже вже пройшла цю арку, її пере-стрів хлопець. Цей хлопець схопив її за руку, за сумку, почав їй погрожувати, сказав, що звалтує і ніхто їй по допоможе. Вона ж в свою чергу не показувала, що сильно злякалась, вела себе спокійно, що дуже здивувало злочинця.

А. сказала злочинцю, що її чекає хлопець коло під'їзду, а якщо вона зараз закричить, її хлопець прибіжить і злочинець не отримає, те що він хотів, тому сказала йому щоб він відпустив її. Звичайно злочинець не повірив їй, але відпустив її руку, натомість продовжив погрожувати і тут проходила коло цієї арки компанія і вона закричала «Привіт! Я тут! Вже йду!». Компанія на диво зупинилась і обернулись в її сторону і саме це її врятувало, злочинець відскочив від неї, а вона швидко пішла у бік хлопців та дівчат. Знайома попросила довести її до під'їзду, подякувала і пішла до дому. Більше вона не ходить пізно через ту арку.

Які віктимологічні заходи грабежів і розбоїв Ви можете навести, ви- користовуючи для цього відповідний розділ навчального посібника «Віктимо- логія»?

2. Гр. М. повертався пізно вечорі до дому після роботи. Сьогодні він отримав заробітну плату у вигляді 20 000 тис гривень. Цією новиною він го- лосно ділився по телефону зі своєю дружиною. Поруч з ним проходив гр. С, який нещодавно вийшов з установи виконання покарань. Почувши це, С. ви- рішив привласнити ці гроші, тому він вдарив М. по го- лові залізною трубою, від чого останній знепритомнів, та

забрав сумку з грошима.

Прокоментуйте цю віктимологічну ситуацію.

Тема 10. Особливості віктимної поведінки жертв шахрайства

Питання для обговорення

1. Віктимологічна характеристика жертв шахрайства.
2. Віктимна поведінка жертв шахрайства.
3. Віктимологічне запобігання шахрайству.

Література:

1. Віктимологія: Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головкина.- Х.: Право, 2017.
2. Кримінологічна віктимологія: Навчальний посібник / Моїсєєв Є.М., Джужа О.М., Васи́левич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джужі.– К.: Атіка, 2006.
3. Ривман Д.В. Криминальная ви́ктимология – СПб, 2003.
4. Як не стати жертвами злочинних проявів насильницького і корисливого характеру: Пам'ятка для громадян / Розробники: В.В. Голіна та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім Ін Юре». 2004.

Завдання

1. С. хотів купити трактор для ведення особистого фермерського господарства. Для пошуку використав мережу інтернет та різноманітні сайти. На одному з сайтів С. знайшов досить привабливе оголошення, в якому зазначалося, що продається трактор New Holland, 2010 року випуску всього за 100000 гривень. С. зателефонував за оголошенням,

продавцем виявилась ТОВ «Агро-дім», яка підтвердила, що дійсно продається вказаний трактор, вказавши, що якщо все влаштовує, представники компанії можуть само-стійно доставити трактор в будь-яке місце, наголосивши на тому, що це без-коштовно, але потрібно надіслати передоплату в розмірі 50 відсотків від вартості. С. погодився на запропоновані умови. Після того, як С. надіслав передоплату, він передзвонив продавцю, але телефон уже не відповідав.

Який вид віктимної поведінки має місце у даному випадку? Як повинен був поступити С., щоб не бути ошуканим?

2. «Телефонні» шахраї вдурили у людей майже 3 млн гривень. Жертвами ставали мешканці низки областей України. Група працювала за шахрайською схемою: «Ваш син у поліції, потрібні гроші». Налагодили незаконне зароблення коштів люди, які вдбувають покарання у місцях позбавлення волі на Луганщині. Кожен із спільників виконував певну функцію: до жертви телефонували з тюрми, представлялися правоохоронцями, розповідали вигадану історію та домовлялися про суму відкупу. По гроші йшли уже інші особи. Ще одна спільниця після успішної операції перераховувала кошти на вказані картки. Іноді до справи залучалися і водії таксі.

Жертв шукали по всій Україні. Підозрюваних затримали.

Ваші судження з приводу віктимної поведінки жертв шахрайства. На які властивості жертв розраховували шахраї? Як запобігти таким злочинам?

Тема 11. Віктимологічне запобігання корисливим злочинам

Питання для обговорення

1. Віктимна поведінка жертв крадіжок та запобігання їй.
2. Віктимна поведінка жертв торгівлі людьми та запобі-

гання їй.

3. Віктимна поведінка жертв вимагань та запобігання їй.

Література:

1. Віктимологія: Навч. посібник/ Колектив авторів; за заг. ред. проф. В.В. Голіни і проф. Б.М. Головкина.- Х.: Право, 2017.

2. Кримінологічна віктимологія: Навчальний посібник / Моїсєєв Є.М., Джу́жа О.М., Васи́левич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джу́жі.– К.: Атіка, 2006.

3. Ривман Д.В. Криминальная виктимология – СПб, 2003.

4. Як не стати жертвами злочинних проявів насильницького і корисливого характеру: Пам'ятка для громадян / Розробники: В.В. Голіна та ін. – К.: Концерн «Видавничий Дім Ін Юре». 2004.

Завдання

1. На сайті купівлі-продажу б/у техніки пропонують придбати гаджет по дуже привабливою. В оголошенні, швидше за все, буде написано, що він абсолютно новий або в ідеальному стані, але ціна - в півтора-два рази менше, ніж в магазинах.

У телефонній розмові продавець підтверджує стан гаджета і ціну, не вимагає передоплати на карту, запевняє, що візьме гроші тільки при особистій зустрічі і тільки після того, як товар буде перевірений. Але при цьому угоду згоден провести тільки у себе вдома, ні на яке громадське місце: вулицю, торговий центр, кафе - не згоден. Пояснює це необхідністю бути постійно вдома.

У квартирі продавець один, більше нікого не буде. Він в домашньому одязі, невимушений, запропонує чай або каву. Відсутність дітей і чоловіка (дружини) пояснить, наприклад, походом до сусідів у гості. Щоб не викликати підозр, швидко

винесе товар - зовсім новий, повністю справний.

Коли всі нюанси угоди улагоджені, і жертва вже передала гроші, у продавця раптом дзвонить телефон. Після пари фраз він приголомшує - на вже проданому гаджеті, виявляється, залишилася якась особиста інформація. Господар просить на пару хвилин техніку, щоб злити інформацію на інший носій. Той, до речі, за його словами знаходиться в сусідній кімнаті або на ку- хні.

Після цього відбуваються ще дві дрібниці. По-перше, продавець, перш ніж піти, намагається на час своєї відсутності чимось зайняти жертву. По- друге, попереджає про те, що в квартирі на кілька хвилин стане шумно. Каже, що поки з гаджета буде зливатися інформація, він блендером приготує їжу для дитини.

Жертва сидить хвилину, п'ять, десять одна в кімнаті.. Весь цей час з ку- хні доносяться звуки працюючого блендера. А зловмисника в квартирі вже немає, він втік і з гаджетом, і з грошима. «Дім» - це знята на кілька годин квартира. Аферист може бути в домашньому халаті, перебувати у занедбаному стані, немов тільки після душі або сну. Аферист тікає з квартири в домашньому, але відразу ж за дверима переодягається. Вуличний одяг задалегідь зібраний в невелику сумку і чекає свого часу.

У чому проявляється віктимна поведінка громадянки К. і який тип віктимної поведінки

2. Одного дня громадянка С. розмістила в мережі Інтернет оголошення разом з фотографіями про продаж вечірньої сукні. Пізніше, ввечері цього ж дня, їй написав чоловік, якого зацікавила дана пропозиція і залишив номер телефону. С. вирішила зв'язатися з покупцем, але номер перебував поза зоною досяжності. Десь через годину їй перетелефонували і представилися працівником салону вечірніх суконь. Покупець-шахрай почав завалювати безліччю запитань про товар: сукня із замком чи на шнурівці, які її розміри, колір, тканина,

кількість моделей даного товару. Так як шахрай зателефонував увечері, то він сказав, що : «Я сьогодні вже не встигну провести всі рахунки, бо оплата через бухгалтерію фірми - це непростий процес. Розрахунок треба проводити через банк, а після 17:00 він уже не працює».

Спочатку громадянка С. відмовила покупцеві, але він натомість за чекання та притримання товару для нього до ранку, запропонував їй не- значну доплату, на що С. вже не змогла йому відмовити.

Наступного дня аферист спеціально телефонує рано вранці, застає С. сонною та такою, яка не в змозі тверезо оцінити ситуацію. Окрім того, шахрай запитує чи не знайшовся на сукню новий покупець та запевняє, що розрахуватись треба терміново, і просить як найшвидше дістатися до найближчого банкомату. В даному випадку аферист розраховує на незнання процесу проплати через бухгалтерію фірми, також він так, поміж іншим, уточнює, яка сума доступна на банківській карті С., пояснюючи це, мовляв, бухгалтерські тонкощі, бо без певного грошового ліміту банк не зможе провести операцію. По дорозі до банкомату, покупець-шахрай продовжував дзвонити С. та питати чи дісталася вона вже до банкомату чи ні і наполягав робити все це якомога швидше.

Щойно С. опинилася біля банкомату, почалося найголовніше - аферист чітко і швидко вказував, що робити: вставте картку, зайдіть у розділ переказу коштів, введіть цифри, які він диктує (це рахунок, з якого вам перешлють гроші), введіть суму, в яку ви оцінили свій товар, і натисніть «Підтвердити», і чекайте, коли вам нарахують гроші, а натомість з банківської карти громадянки С. зникає ця сума.

Коли пізніше С. вирішила перевірити свій поточний баланс на картці, то вона побачила, що з її банківського рахунку зникла така ж сума, яка мала надійти за сукню. Незрозумівши ситуацію, С. перейшла до історії платежів по рахунку, який надиктував їй горе покупець і побачила, що

назва поля, де вона вводила реквізити це - «Номер карти, яку ВИ хочете поповнити». Тобто, вона добровільно перевела зі своєї карти суму аферисту, який просто вміло використав її легковажність.

Прокоментуйте цей випадок з точки зору віктимології.

Тема 12. Віктимологічні заходи запобігання необережним злочинам

Питання для обговорення

1. Віктимологічна характеристика жертв необережних злочинів.
2. Віктимна поведінка жертв необережних злочинів.
3. Віктимологічне запобігання необережним злочинам.

Завдання

1. Проаналізуйте 3 вирокі з Єдиного державного реєстру судових рішень що- до злочинів з необережності. Надайте віктимологічну характеристику жертв цих злочинів та запропонуйте віктимологічні заходи запобігання злочинам з необережності (письмово).

Тема 13. Віктимологічне запобігання злочинам стосовно жінок, неповнолітніх осіб та осіб похилого віку

Питання для обговорення

1. Віктимологічна характеристика жінок як жертв злочину.
2. Віктимологічне запобігання злочинам щодо жінок.
3. Віктимологічна характеристика неповнолітніх осіб як жертв злочину.

4. Віктимологічне запобігання злочиним щодо неповнолітніх осіб.
5. Віктимологічна характеристика осіб похилого віку як жертв злочину.
6. Віктимологічне запобігання злочинам щодо осіб похилого віку.

Тема 14. Міжнародний досвід віктимологічного запобігання злочинності (для самостійного вивчення)

Питання для обговорення

1. Міжнародні та національні законодавчі акти щодо забезпечення законних інтересів потерпілих від злочинів осіб.
2. Діяльність міжнародних організацій по захисту прав жертв (World Society of Victimology).

4. САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ

Самостійна робота – вид поза аудиторної роботи навчального характеру, яка спрямована на вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Під час самостійної роботи студент має самостійно опрацювати конспекти лекцій, рекомендовану літературу, нормативні акти, матеріали емпіричних досліджень до тем, що виносяться на практичні заняття.

Формами самостійної роботи студентів є: індивідуальна підсумкова письмова робота; доопрацювання матеріалів лекції; робота над кейсами з питань розроблення заходів запобігання кримінальним правопорушенням; робота в інформаційних мережах; наукове повідомлення з

вужькоспеціальною проблематикою; підготовка тематичних презентацій; підготовка та публікація наукових статей, тез тощо; розробка схем, таблиць з тем початкової дисципліни; анотування наукових статей і монографій; здійснення аналізу законопроектів та змін законодавства.

Самостійна робота студентів полягає у вивченні додаткової навчальної, наукової літератури, ознайомленні із законодавством у сфері боротьби із злочинністю інших країн, вивченні зарубіжного досвіду та кращих практик протидії злочинності. Самостійна робота призначена для поглиблення знань студентів із тем, що передбачені навчальною дисципліною і має на меті формування вмінь самостійно працювати із реєстрами органів правопорядку, міжнародними договорами і документами, законами, іншими нормативними правовими актами та спеціальною літературою. У процесі занять студентам надається методична допомога, а також провадиться контроль за їх самостійною роботою.

5. СЛОВНИК ОСНОВНИХ ТЕРМІНІВ ПРОТИДІІ НЕЛЕГАЛЬНІЙ МІГРАЦІЇ

Агресія — дія, що завдає фізичної шкоди або психічної травми навколишнім, су-проводжується сильними негативними емоціями: гнівом, ворожістю, ненавистю. Розрізняють імпульсну, афектну, експресивну, інструментальну і цілеспрямовану А. У масових соціальних процесах А. виявляється у формі геноциду, терору, в етнічних й ідеологічних сутичках. А. нерідко виникає у результаті стереотипного уявлення постаті ворога і негативних особистих якостей — злісності, жорстокості, людиноненавистництва. Стійка установка на агресивну поведінку — агресивність — може бути межею особи. Рівні агресивності пов'язані з негативним життєвим досвідом у соціальному середовищі. Агресивність, спрямована на самого себе, називається аутоагресією (є показником патологічних змін особи). Агресивність особи пов'язана з дефектами її соціалізації.

Адаптація (соціальна) — пристосування індивіда до умов соціального середовища. Типи соціальної А.: 1) активна — з дією на середовище; 2) пасивна — з конформним прийняттям ціннісних орієнтації та цілей соціальної групи. Соціальна А. пов'язана з освоєнням індивідом різних соціальних ролей, адекватним відображенням себе і своїх соціальних зв'язків. Порушення соціальної А. викликає асоціальну поведінку, алкоголізм, наркоманію.

Ажитація — стан сильного збудження у конфліктних,

аварійних ситуаціях, порушення цілеспрямованості дій, метушливість, зниження здатності до розсудливої діяльності — аномальний психічний стан.

Активність – а) як ознака психіки – всезагальна характеристика істот, власне динаміка живих істот як джерело підтримки ними життєво значущих зв'язків з оточуючим світом; б) як властивість темпераменту – визначається силою, з якою людина впливає на ситуацію і долає перешкоди на шляху до поставленої мети.

Акцентуація (характеру) – індивідуально-типологічна особливість характеру, що полягає у надмірній вираженості, загостреності окремих рис характеру.

Алкоголізм — негативне соціальне явище (фонове), що виражається у зловживанні алкоголем і призводить до вчинення злочинів.

Аморальність—несприйняття моральних засад суспільства, нігілістичне ставлення до етичних норм, духовний розпад особи. Крайньою формою А. є цинізм — презирливе ставлення до всієї культури суспільства, до його духовних цінностей, знуцання над ідеалами, соціальними засадами.

Андрогінія — поєднання в одному індивіді чоловічих і жіночих якостей, здатність у різних ситуаціях виявляти маскулітні або фемінні особливості поведінки.

Анкета — перелік питань, який підлягає самостійному заповненню респондентом. Види А.: 1) поштова; 2) роздаткова; 3) експресна (швидкозаповнювана); 4) опитувальний лист (невелика за обсягом А., що вміщується на одному листі паперу і включає, як правило, не більше 10 питань).

Афект – форма переживання емоцій, ознаками якої є швидке виникнення, бурхливий та короточасний перебіг, супроводження порушеннями свідомості, втратою самоконтролю. Викликаються гострими життєвими ситуаціями. Схильність до афектів свідчить про невихованість,

невміння володіти собою.

Біографічний метод — спосіб дослідження, поширений у кримінальній психології, кримінології, криміналістиці та інших науках, що орієнтовані на пізнання людини. Застосовується для дослідження психічних особливостей індивіда шляхом аналізу його життєвого шляху. При цьому встановлюються життєві умови формування ієрархії ціннісних орієнтацій, домінуючих установок і мотивів поведінки, узагальнені способи реагування особи в типових ситуаціях. Біографічний матеріал піддається статистичній обробці, аналізується за допомогою процедур контент-аналізу.

Взаємодія міжособистісна — особистий контакт двох або більше людей, наслідком якого є зміна їх діяльності, поведінки, поглядів і установок, система взаємозумовлених дій, в яких поведінка кожного з учасників є і стимулом, і реакцією на поведінку інших. В. м. пов'язана з поділом і кооперацією соціальних функцій, має предмет пов'язаних зусиль, регламентована конкретними умовами, підпорядкована нормам і правилам інтеракції (соціальної взаємодії). В. м. здійснюється у формі співпраці або конкуренції, зіткнення протилежно спрямованих інтересів (див. Інтеракціонізм).

Витримка і самовладання – вольові якості, що передбачають уміння особи примусити себе виконувати розумне рішення, незалежно від перешкод, підпорядковувати свою поведінку інтересам досягнення мети, не відволікатись на сторонні справи.

Відволікання – мимовільне переміщення уваги, що не має прямого позитивного значення для діяльності.

Відчуження — самопротиставлення індивіда навколишній дійсності, деперсоналізація особи, відкидання індивідом базових соціальних цінностей — одна з основних передумов кримінальної поведінки (див. Поведінка девіантна).

Віктимізація — процес перетворення особи на жертву злочину, а також результат цього процесу як в одиничному,

так і в масовому порядку.

Віктимність — підвищена здатність людини у зв'язку з деякими якостями (духовними, фізичними і професійними) ставати за певних об'єктивних обставин об'єктом злочинного посягання (див. Групова віктимність).

Віктимологічна профілактика — попередження окремих видів злочинів шляхом вжиття заходів із недопущення, усунення або нейтралізації віктимогенних чинників, підвищення охоронно-захисних можливостей потенційних жертв злочинів.

Віктимологія (від лат. *victima* — жертва і грец. *logos* — навчання) — вчення про жертву злочину, наука про потерпілого, який має індивідуальну здатність стати жертвою.

Воля – психічний процес свідомої та цілеспрямованої регуляції людиною своєї діяльності та поведінки з метою досягнення поставлених цілей.

Вчинок – різновид вольової дії, що спрямована на досягнення суспільно значущої мети, становить акт моральної поведінки, регульований певними етичними нормами.

Група велика — кількісно обмежена спільність людей, виділена за певними соціальними ознаками (клас, нація, прошарок), або, реальна, значна за розмірами та складноорганізована спільність людей, поєднана спільною діяльністю (певна організація). Г. мала – невелика за чисельністю спільність (30-40 осіб), в якій індивіди безпосередньо

контактують між собою, об'єднані спільною метою та завданнями, що є передумовою їх взаємодії, взаємовпливу, спільних норм, процесів та інтересів, міжособистісних відносин і тривалості їх існування. Г. неформальна – різновид соціальної групи, які виникає за ініціативою самих учасників, на основі їх симпатій. Г. нереферентна – соціальна група, яка не має впливу на особистість. Г. реальна – дійсні об'єдна-

ння людей, що контактують між собою. Г. референтна – соціальна група, що є зразковою для даної людини, яка намагається відповідати її нормам. Г. соціальна – будь-які більш чи менш стійкі об'єднання людей. Г. умовна – об'єднання людей, створені уявою дослідника з метою їх аналізу. Г. формальна (офіційна) – групи, виникнення та існування яких регулюється офіційними документами (шкільний клас, робітники підприємства).

Група соціальна — спільність людей, об'єднаних загальними інтересами, цілями і ціннісними орієнтаціями, яка функціонує на основі соціальних норм і в умовах соціально-групового контролю. Види Г. с.: сім'я, трудовий колектив, пенсіонери тощо (див. Дискримінація міжгрупова; Контроль соціальний).

Групова віктимність — віктимність, характерна для певних груп населення, що розрізняються за статевою, професійною, соціальною або іншою ознаками.

Деадаптація — характерне для багатьох потенційних і реальних правопорушників (зокрема рецидивістів і бродяг) ослаблення або повна відсутність здібностей пристосовуватися до умов соціального середовища.

Деліктогенність — якості особи або властивості явищ і процесів, що породжують або максимально сприяють виникненню злочинів.

Дельфійський метод (метод Дельфі) — метод колективної експертної оцінки об'єкта (предмета) кримінологічного дослідження (зокрема прогнозування), що ґрунтується на виявленні узгодженої оцінки експертної групи за допомогою незалежного дослідження кожного експерта у кількох турів, причому в кожному наступному турі повідомляються результати дослідження в попередньому для отримання додаткового обґрунтування останньої оцінки (див. Оцінки експертні).

Деперсоналізація — зміна самосвідомості індивіда, пов'язана з втратою ним “свого обличчя”, здатності бути

особою соціальної значущості, різке зниження самооцінки власної поведінки.

Депресія – психічний стан протилежний агресії, що виявляється у відчаї, у важкому психічному стані безнадійності.

Дискримінація міжгрупова — занижена оцінка членами групи діяльності інших соціальних груп, що призводить до ворожості у міжгрупових відносинах (див. Група соціальна).

Дифамація — розголошення даних, які ганьблять честь конкретної особи або установи. Від наклепу Д. відрізняється точністю поширюваних відомостей.

Діяльність – це внутрішня (психічна) і зовнішня (фізична) активність людини, що регулюється усвідомленою метою.

Едипів комплекс — сукупність переживань хлопчика, які викликані його відносинами з батьками; потяг до матері і ставлення до батька як до суперника. Назва походить від імені героя старогрецьких міфів і трагедій царя Едипа, який за збігом обставин, сам того не знаючи, вбив батька й одружився на власній матері.

Екзистенціальні потреби (від лат. *existentia* — існування) — потреби, які впливають з особливостей людського існування.

Екзогенний (від грец. *exo* — зовні і *genos* — рід, походження) — такий, що має зовнішнє походження, викликається зовнішніми причинами.

Еклектизм (від грец. *eklektikos* — той, що обирає) — механічне поєднання різнорідних, часто протилежних принципів, поглядів, теорій.

Експресія — виразність, сила зовнішнього вияву відчуттів у міміці, пантомімі, інтонаціях і жестах.

Екстраверсія-інтроверсія — характеристика індивідуально-психологічних особливостей залежно від спрямованості особи або на світ зовнішніх об'єктів (Е.), або на явища власного суб'єктивного світу (І.).

Екстраполяція (від лат. extra — зовні, понад і polus — вісь) — у кримінології математичний метод дослідження, заснований на знаходженні за відомими значеннями показника кримінологічного об'єкта (предмета) його невідомих значень. Виокремлюють такі види Е.: Е. тренду, Е. кореляційних і регресивних закономірностей, Е. на основі факторного аналізу та ін. (див. Предмет кримінології).

Емоції — психічне відображення у формі безпосереднього пристрасного переживання життєвого сенсу явищ та ситуацій, зумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта.

Емоція — імпульсивна реакція, яка відображає ставлення індивіда до сприйманого ним явища із задоволенням або незадоволенням потреб суб'єкта.

Емпатія — один з механізмів взаєморозуміння, що полягає в емоційному відгукові на переживання іншої людини (співчуття, співпереживання).

Епатаж — скандальна витівка, поведінка, що порушує загальноприйняті норми і пра-вила.

Ескапізм — прагнення людини позбутися дійсних проблем, відійшовши у світ ілюзій.

Заходи профілактичної дії — правове виховання і навчання населення, профілактичні бесіди, офіційне застереження, профілактичний облік, допомога і паспортизація підприємств, установ і організацій, кримінологічна експертиза, профілактичний припис (див. Експертиза кримінологічна).

Індетермінізм — позиція, протилежна до принципу детермінізму, стверджує замкнений характер психіки, її повну незалежність від зовнішніх умов, заперечуючи, що можна дізнатись про внутрішній світ людини за її поведінкою; єдино можливим методом при цьому проголошується самоспостереження або інтроспекція.

Індивід — це окремий представник виду живих істот, якому властиві і загальні, і часткові, і неповторні якості. Загальні якості характеризують усіх людей без винятку, ча-

сткові – притаманні окремим групам людей (професійним, віковим, релігійним, національним тощо), неповторні якості унікальні і одиничні, наявні тільки у певної людини.

Індивідуальність – це сукупність особливостей, що відрізняють одну людину від інших. Цей термін відображає неповторні риси людини. Серед яких є і біологічно обумовлені особливості організму, і соціально обумовлені риси характеру.

Інстинкт — сукупність природжених поведінкових комплексів ключових подразників, що активізуються під час певної дії; система безумовних рефлексів, вроджена видова поведінка.

Інтераціоналізм — напрям у соціології та психології, що надає особливого значення дослідженню взаємодії між людьми.

Інтерв'ю — вид опитування, що характеризується безпосереднім усним зверненням особи, яка опитує (інтерв'юера), до опитуваного (особи, що інтерв'юється). План I. — перелік питань, які передбачається поставити тому, хто інтерв'юється.

Інтерес – усвідомлюваний людиною мотив, що є емоційним проявом пізнавальних потреб та виявляється у бажанні більше дізнатися про об'єкт інтересу, глибше зрозуміти його. Задоволення інтересу не веде до зникнення потреби, а навпаки – до її посилення, тому його називають ненасичуваним мотивом.

Інтуїція — пізнавальне передчуття, пізнавальне осяяння, раптове бачення істини без розгорненої системи попередніх міркувань, результат високого узагальнення прийомів пізнавальної діяльності у певному напрямі.

Інфантилізм — збереження у дорослого індивіда особливостей дитячої поведінки, зменшена самокритичність, підвищена вимогливість до турботи про себе з боку інших осіб, егоцентризм.

Катарсис — емоційне потрясіння, пов'язане з дією на людину витворів мистецтва, співпереживання, внутрішнє очищення.

Класифікація — операція мислення, що полягає у мисленому роз'єднанні і наступному об'єднанні предметів, явищ, подій у групи і підгрупи за певними ознаками.

Клімат соціально-психологічний — характер між-особистісних відносин на індивідуальному, груповому та іншому рівнях, що впливає на якість спільної діяльності та співіснування.

Колектив — це група об'єднаних спільними цілями і задачами людей, що досягла в процесі соціально-цінної спільної діяльності високого рівня розвитку (Петровський А.В.).

Комунікація — особливості структури ділових і між-особистісних зв'язків між людьми; обмін інформацією в міжособистісному спілкуванні. К. включає обмін уявленнями, ідеями, інтересами, настроями, відчуттями, установками тощо між людьми у процесі спільної діяльності.

Контроль соціальний — система засобів впливу суспільства та соціальних груп на особу і малі групи з метою регуляції їх поведінки відповідно до соціальних норм (див. Група соціальна).

Конфлікт — зіткнення протилежно спрямованих інтересів, цілей, бажань і позицій взаємодіючих суб'єктів.

Конформність — піддатливість індивіда груповому тиску.

Лібідо — у психоаналізі поняття, що охоплює сукупність виявів сексуальної енергії.

Меланхолія — психоз, що характеризується хворобливо пригніченим станом і супроводжується втратою інтересу до зовнішнього світу.

Мотивація — система усіх видів спонукань особистості (потреби, мотиви, інтереси, цілі, установки, ідеали), які регулюють поведінку і діяльність людини.

Надсвідоме — вищий рівень психічної активності людини, що не піддається свідомому контролю (натхнення, інтуїтивне розв'язання складного завдання, високоморальний по-рив).

Нарцисизм — вияв психосексуальної енергії, спрямованої на себе (від імені грецького юнака Нарциса, який закохався у власне віддзеркалення).

Негативізм — невмотивована протидія вимогам і очікуванням інших людей, прийом псевдосамоствердження, що найчастіше виникає в період вікових криз.

Опитування — один із найпоширеніших методів збирання кримінологічних даних, що ґрунтується на зверненні особи, яка опитує, до опитуваного (респондента) з питаннями. Види О.: 1) інтерв'ю; 2) анкетування.

Особистість — індивід як суб'єкт соціальних відносин, система соціально значущих якостей людини, продукт соціалізації. О. характеризується активністю, стійкою системою певних мотивів, особистісних значень, ступенем усвідомленості свого ставлення до різних явищ дійсності, самосвідомістю (Я-концентрацією, певним рівнем домагань, прагненням до самореалізації та персоналізації). Індивід стає О. у процесі освоєння соціальних функцій, оволодіння базовими соціальними цінностями. О. — суспільний індивід, об'єкт і суб'єкт історичного процесу (Б.Г. Ананьєв); спосіб буття людини у суспільстві, індивідуальна форма існування і розвитку соціальних зв'язків (Л.І. Анциферова); система властивостей, яку набуває індивід у предметній діяльності і спілкуванні, що характеризує його з боку включення у суспільні відносини (А.В. Петровський); соціальна властивість індивіда (Б.Ф. Ломов); особлива якість, яку набуває індивід у суспільстві (О.М. Леонтьєв).

Пам'ять — пізнавальний психічний процес, що полягає у запам'ятовуванні, збереженні й відтворенні індивідом його досвіду. П. довгочасна — різновид пам'яті, що відзначається тривалим збереженням запам'ятованого (місяці, роки); вини-

кає з короткочасної при бага- торазовому відтворенні матеріалу. П. довільна – різновид пам'яті, що відзначається наявністю мнемічної мети, яка регулює процеси пам'яті; людина свідомо визначає, що запам'ятати насамперед, на який період часу, з якою метою тощо. П. емоційна – різновид пам'яті, змістом якої виступають пережиті індивідом у минулому почуття, які стають стимулом до діяльності, допомагають передбачити результати. П. короткочасна – різновид пам'яті, що відзначається нетривалим збереженням запам'ятованого матеріалу після одноразового його відтворення. П. мимовольна – різновид пам'яті, що відзначається відсутністю мнемічної мети. П. образна – різновид пам'яті, змістом якої виступають уявлення (зорові, слухові, нюхові, смакові, дотикові). П. оперативна – різновид пам'яті, що обслуговує актуально виконувани дії, операції; з її допомогою утримуються проміжні результати, які по закінченню діяльності забуваються. П. рухова – різновид пам'яті, змістом якої виступають рухи та їх системи, слугує основою трудових і практичних навичок. П. словесно-логічна – специфічно людський різновид пам'яті, змістом якої виступають думки у формі понять.

Паніка масова — несвідомий жах, який охоплює людей в екстремальних ситуаціях, масовий страх перед реальною або уявною небезпекою, що наростає внаслідок механізму циклічності психічного зараження, блокує здатність до раціональної оцінки ситуації; здійснення необхідних вольових дій. П. м. виникає у загрозливій та малоінформативній ситуації.

Перверсії — статеві збочення (протиприродні форми статевого ваблення): 1) садизм — статеве задоволення зі спричиненням болю об'єктові ваблення; 2) мазохізм — прагнення відчувати біль, заподіюваний сексуальним партнером; 3) гомосексуалізм — статевий потяг до осіб своєї статі; 4) педофілія — статевий потяг до дітей; 5) фетишизм — форма статевого потягу, спрямованого на певну частину тіла

або предмет туалету сексуального партнера та ін.

Поведінка девіантна (з відхиленням) — поведінка, що суперечить прийнятним у суспільстві правовим або етичним нормам, злочинна або аморальна поведінка; результат асоціального розвитку особи, дії на неї несприятливих соціальних ситуацій, збігу, накладення негативних соціальних чинників на “слабкі місця особи” (див. Сугестивні мотиви злочинної поведінки).

Поведінка делінквентна (від лат. delict — провина) — поведінка, яка соціально відхиляється (див. Сугестивні мотиви злочинної поведінки).

Проблемна ситуація – це психічний стан, який виникає у людини тоді, коли набуті нею знання не забезпечують виконання потрібної дії; спонукає до пошуку нових засобів і способів дій.

Реактивність – властивість темпераменту, яка вказує, з якою силою людина реагує на зовнішній вплив.

Редукціонізм — зведення явищ вищого порядку до простіших без урахування якісної специфіки явищ вищого рівня.

Ретритизм — тип соціальної адаптації та спосіб життєдіяльності окремих груп людей (знедолених, бродяг, алкоголиків, наркоманів), які відкидають соціально схвалювані цілі і правомірні засоби їх досягнення.

Ригідність – властивість темпераменту (протилежна пластичності), яка вказує на те, що індивід важко пристосовується до умов, має інертну та мляву поведінку, звички, судження.

Рівень домагань – особистісне утворення, що визначається тим, які цілі серед сукупності можливих схильна обирати особистість – легкі чи важкі.

Рішучість – вольова якість особистості, що полягає у здатності своєчасно приймати правильні рішення.

Роль соціальна — соціальна функція особи, її відповідність певним інституціоналізованим вимогам,

соціальним очікуванням, модель поведінки, об'єктивно задана становищем особи у суспільстві.

Садизм — задоволення статевого потягу від спричинення моральних або фізичних страждань іншій людині. Назва походить від прізвища французького письменника маркиза де Сада (XVIII ст.). У психології деякі автори розуміють як патологічне прагнення до не- обмеженої влади над іншими людьми.

Самосвідомість — уявлення індивіда про свої взаємозв'язки із середовищем, концептуальне відображення свого Я, установки стосовно самого себе, усвідомлення своєї соціальної значущості та соціальної відповідальності, особистий рівень домагань, оцінка власних можливостей, моделювання свого ідеального Я, прагнення до ідеального уявлення себе у свідомості інших людей.

Самостійність — вольова якість особистості, яка виявляється в тому, що людина визначає власні вчинки виходячи із своїх переконань, знань, а не під тиском інших людей. Свідомість — це вища інтегрована форма психіки, яка складається під впливом суспільно-історичних умов у трудовій діяльності людини та її спілкуванні за допомогою мови з іншими людьми. С. буденна — сукупність емпіричних значень і уявлень, які домінують у певній соціальній спільності.

Світогляд — сукупність переконань особистості, формування якого становить важливу задачу навчання і виховання; у загальних рисах утворюється до кінця шкільного віку.

Синтез — одна з основних операцій мислення, що полягає у поєднанні окремих елементів предметів, в об'єднанні окремих його частин у єдине ціле.

Систематизація — операція мислення, що полягає у виділенні істотних і загальних ознак груп об'єктів або класів з метою їх подальшого об'єднання.

Соціалізація — процес становлення соціальних

якостей особи; інтерналізація (при- власнення) нею соціальних цінностей (значень), норм і зразків поведінки, властивих певному суспільству. С. здійснюється у процесі цілеспрямованої (навчання і виховання) і стихійної дій.

Соціограма — графічне зображення математично оброблених результатів, одержаних за допомогою соціометричного тесту під час дослідження міжособистісних відносин у малій групі (відображення взаємних симпатій та антипатій між різними членами групи).

Соціометрія — галузь соціальної психології, що вивчає міжособистісні відносини і переважно їх кількісні характеристики. Термін “С.” з’явився у ХІХ ст. у зв’язку зі спробами застосувати математичні методи до вивчення соціальних явищ. У ХХ ст. виникає мікросоціологія, пов’язана з іменами Г. Гуревича (Франція) і Я. Морено (СІ-ЛА). Су- часна С. позначає певний набір методів дослідження міжособистісних відносин, які використовують під час вивчення малих груп з метою поліпшення керівництва, а також з ліку- вальною метою.

Спілкування — складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний потребами у спільній діяльності, який передбачає обмін інформацією, взаємодію, сприймання та розуміння між його учасниками.

Сприйняття (міжособистісне) — розуміння, інтерпретація й оцінка людини, перше враження про людину. С. людини людиною супроводжується комплексом емоційно-когнітивних процесів (розуміння іншого шляхом роздуму про нього і відчуття його), стереотипізацією (поширення на нього загальноприйнятих штампів), каузальною атрибу- цією (глу- мачення причин його поведінки).

Спрямованість особистості — моральна, етична ха- рактеристика особистості, яка виявляється у реальному змісті суспільної поведінки й визначається змістом домінуючих мо- тивів.

Стан психічний – психічний факт, існуючий протягом незначного проміжку часу і зумовлений ситуацією (прояви волі, уваги, мислення, почуттів).

Стереотип соціальний — стійкий, спрощений образ соціального об'єкта, який виникає за умов інформаційного дефіциту; наділення схожими характеристиками всіх членів однієї соціальної групи, негативні установки стосовно інших груп (див. Група соціальна).

Стигматизація (від грец. stigma — знак) — процес (або результат) нав'язування (таврування) державою особі, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, статусу злочинця. На думку автора терміна Ф. Танненбаума, людина стає злочинцем не тому, що вона порушує закон, а через процес С., за допомогою якого влада надає йому цей статус.

Стиль діяльності (індивідуальний) — стійка індивідуально-специфічна система способів і прийомів виконання окремих видів діяльності, виборча інтенсивність діяль- ної мотивації.

Стрес – форма переживання емоцій особистістю, ознаками якої є стан напруги при загрози або перевантаженні, що амбівалентно позначається на здоров'ї та діяльності особистості: позитивно (еустрес) чи негативно (дистрес).

Суїцидологія — вчення про самогубство як негативну поведінку з відхиленням, що пов'язане з фоновими явищами злочинності.

Сумісність міжособистісна — взаємне становище партнерів по спілкуванню і спільної діяльності, що ґрунтується на оптимальному поєднанні — схожості і взаємодоповненні — їх психічних якостей, ціннісних орієнтації та способів діяльності; високий рівень взаєморозуміння, взаємоповаги і симпатії.

Темперамент – характеристика індивіда з боку його динамічних особливостей: інтенсивності, швидкості, темпу, ритму психічних процесів і станів. Т. властивості стійкі індивідуальні властивості психіки, що визначають динаміку пси-

хічної діяльності людини, залишаються відносно незмінними при різному змісті, цілях діяльності та утворюють структуру, що характеризує тип темпераменту.

Тест — коротке, строго стандартизоване, зазвичай обмежене у часі психологічне випробування, призначене для встановлення за допомогою порівняльних показників міжіндивідуальних відмінностей.

Толерантність — стійкість до фрустрацій, перенесення труднощів.

Транснаціональна злочинність — сукупність учинених за певний період злочинів (осіб, які їх вчинили), що завдають збитків відносинам двох або більше держав чи інтересам юридичних та фізичних осіб двох і більш держав, відповідальність за які передбачена в актах міжнародного кримінального права або нормах національного кримінального законодавства.

Трансцендентний — той, який виходить за межі повсякденного емпіричного досвіду.

Тренд — умовна пряма лінія, віддалена від точок усіх відомих значень, показник об'єкта кримінологічного дослідження на мінімальну суму квадратів відстані.

Увага — це спрямованість і зосередженість свідомості, які передбачають підвищення рівня сенсорної, інтелектуальної та рухової активності індивіда. У. довільна — різновид уваги, що передбачає свідому зосередженість уваги на об'єкті із участю вольових зусиль. У. післядовільна — різновид уваги, який виникає з довільної, при цьому знижується вольове зусилля, зростає інтерес та емоційна захопленість.

Установка — готовність до певних дій у типових для певної особи ситуаціях. Розрізняють смислові, операціональні й інші види У.

Установка антигромадська — комплекс антигромадських поглядів, переконань і готовність особи діяти відповідно до них.

Установка на злочинну поведінку — установка, яка виникає, якщо людина, що має антигромадську потребу або таку, яка за певних умов може задовольнятися лише антигромадським способом, опиняється в ситуації її задоволення.

Уява — своєрідна форма відображення об'єктивної дійсності, психічний процес, що полягає у створенні нових образів шляхом переробки матеріалу сприймань і уявлень, отриманих у попередньому досвіді.

Фасилітація соціальна — готовність, схильність легко виконати певні дії у присутності інших людей (зокрема кримінальні дії членів злочинної групи) (див. Організована злочинна група).

Фрустрація — негативний емоційний стан, що супроводжується усвідомленням неможливості досягти поставленої мети.

Фрустрація (від лат. frustration — обман, невдача) — конфліктний емоційний стан, викликаний непереборними для певного індивіда труднощами, перешкодами для досягнення мети, крахом планів, надій; переживання великої невдачі.

Характер — сукупність індивідуально-своєрідних психічних властивостей, які виявляються у типових для даної особистості способах діяльності при типових обставинах і визначаються ставленням особистості, до цих обставин. Глибина характеру — динамічна характеристика характеру особистості, що виражає стійкий внутрішній зв'язок його рис з головними інтересами, з спрямованістю особистості.

Ціль — компонент структури діяльності, змістом якого є образ майбутнього результату діяльності.

Ювенологія кримінологічна — галузь кримінології, предметом якої є злочинність неповнолітніх, її специфічні чинники, особа неповнолітнього делінквента, а також система заходів боротьби зі злочинністю неповнолітніх.

Юридична конфліктологія — галузь знань, яка вивчає природу, причини і динаміку розвитку юридичних конфліктів, правові механізми їх попередження і вирішення.

Суспільство й держава створюють та активно використовують механізми — суд, прокуратуру, парламентські процедури і т. ін., що призначені для примирення конфліктуючих сторін або примусового припинення їх протистояння.

6. ПОТОЧНИЙ ТА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

Опис предмета курсу

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, рівень освіти	Дидактична структура навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 6,0	Галузь знань – 08 «Право»	За вибором студента	За вибором студента
Кількість модулів – 3	Спеціальність – 081 «Право»	Рік підготовки: 2020-2024	Рік підготовки: 2020-2024
	Рівень освіти – перший (бакалаврський)	семестр	семестр
Загальна кількість годин - 180		3-8	3-8
		Лекції	Лекції
		32 год.	16 год.
		Практичні/ семінарські заняття	Практичні/ семінарські заняття
		36 год.	8 год.
		Самостійна робота	Самостійна робота
		112 год.	156 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2 - 4, самостійної роботи студента - 6 - 8.		Види контролю: поточний контроль; підсумковий	Види контролю: поточний контроль; підсумковий

		контроль знань (залік)	контроль знань (залік)
--	--	---------------------------	---------------------------

Організація поточного контролю

Оцінювання знань студентів з «Віктимологія» здійснюється на основі результатів поточного контролю. Завдання ПК – перевірка розуміння та опанування навчального матеріалу змістового модуля, здатності осмислити зміст теми чи розділу, умінь застосовувати отримані кримінологічні знання при вирішенні професійних завдань. Загальним об'єктом оцінювання знань студентів є відповідна частина навчальної програми з навчальної дисципліни “Антикорупційний моніторинг”, засвоєння якої перевіряється під час поточного контролю. Об'єктами поточного контролю знань студентів виступають їх успішність на практичних заняттях, виконання контрольних та індивідуальних завдань. Поточний контроль має на меті перевірку рівня підготовки студента у вивченні поточного матеріалу. У ході практичного заняття студент може отримати оцінку за чотирибальною шкалою (0, 2, 3, 4);

Обов'язковою формою самостійної роботи студентів є підготовка індивідуальної підсумкової письмової роботи. Максимальна кількість балів за результатами захисту індивідуальної підсумкової письмової роботи – 10 балів.

Оцінювання результатів ПК здійснюється викладачем наприкінці вивчення дисципліни. Критеріями оцінювання ПК є: систематичність, активність та успішність роботи студента на практичних заняттях, а також оцінка за контрольну роботу. Виконання контрольних завдань може проводитися у формі тестування. Підсумковий бал за результатами ПК оформляється під час останнього практичного заняття відповідного семестру.

Формою підсумкового контролю знань здобувачів вищої освіти з навчальної дисципліни є залік. Мінімальна кількість балів для отримання диференційованого заліку – 60 балів.

Розподіл балів між формами організації освітнього процесу і видами контрольних заходів:

Поточний контроль						Самостійна робота студентів	Підсумкова оцінка знань
Модуль № 1		Модуль № 2		Модуль № 3			
п/з, с/з	Колоквіум	п/з, с/з	Колоквіум	п/з, с/з	Колоквіум		
max 24	max 6	max 24	max 6	max 24	max 6	max 10	max 100

Критерії оцінювання результатів навчання:

Вид контролю	Кількість балів	Критерії (за кожною з оцінок)
Поточний контроль на практичному занятті	Max 4	Відмінне засвоєння навчального матеріалу з теми, можливі окремі несуттєві недоліки.
	3	Добре засвоєння матеріалу з теми, але є окремі помилки.
	2	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Колоквіум	Max 6	Результати опрацювання матеріалу

		високі, можлива незначна кількість несуттєвих помилок.
	3	Задовільний рівень засвоєння матеріалу, значна кількість помилок.
	Min 0	Незадовільний рівень засвоєння матеріалу.
Оцінка самостійної роботи студента	Max 10	Глибоке знання проблем, пов'язаних із темою дослідження. Вільне володіння матеріалом, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, узагальнювати, аналізувати матеріал, робити самостійні теоретичні і практичні висновки.
	5	Основні питання висвітлено поверхнево, висновки не мають самостійного характеру.
	Min 0	Основні положення теми висвітлено поверхнево, з великою кількістю помилок, немає висновків, студент слабо володіє матеріалом роботи.

Шкала підсумкового педагогічного контролю

Оцінка за шкалою ECTS	Визначення	Оцінка за національною шкалою для заліку	Оцінка за 100-бальною шкалою, що використовується в НІОУ
A	Відмінно – відмінне виконання, лише з незначною кількістю помилок	зараховано	90 – 100
B	Дуже добре – вище середнього рівня з кількома помилками		80 – 89
C	Добре – у цілому правильна робота з певною кількістю незначних помилок		75 – 79

D	Задовільно – непогано, але зі значною кількістю недоліків		70 – 74
E	Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 – 69
FX	Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як перекладати	не зараховано	35 – 59
F	Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		0 – 34

1. ПРОГРАМНІ ПИТАННЯ

Предмет віктимології.

Цілі, завдання, функції віктимології.

Методологія і методика віктимологічних досліджень.

Методи конкретно-соціологічної методики.

Методи психологічної методики та специфіки їх проведення.

Віктимологічні дослідження у світі.

Віктимність: природа та значення.

Віктимна поведінка жертв злочинів.

Віктимізація: поняття і загальна характеристика в Україні.

Поняття жертви злочину в віктимології. Жертва і потерпілий: співвідношення понять.

Структура особи жертви та рівні її вивчення.

Класифікація і типологія жертв злочинних проявів. Психологія жертв злочинних посягань.

Поняття віктимності: її форми і прояви у різних сферах суспільного життя.

Особливості вибору жертви злочинцем.

Видова, групова і масова віктимність.

Віктимізація: поняття, види і загальна характеристика в Україні.

Латентна віктимізація. Негативні наслідки віктимізації.

Віктимна поведінка, її види та роль у вчиненні злочину.

Соціальні чинники формування віктимності і віктимної поведінки в Україні.

Психологічні чинники формування віктимності і віктимної поведінки.

Віктимогенна ситуація та її роль у механізмі злочинної поведінки. Види ситуацій.

Особливості вибору злочинцем жертви.

Жінка як жертва злочину.

Неповнолітній як жертва злочину.

Особа похилого віку як жертва злочину.

Підприємець як жертва злочину.

Користувач мережі Інтернет як жертва злочину.

Особи, що займаються професійною діяльністю, пов'язаною з ризиком як жертви злочинних посягань.

Соціальні, психологічні та інші чинники формування віктимності і віктимної поведінки.

Дозлочинні зв'язки і відносини між злочинцем і жертвою та їх вплив на мотивацію і рішення про вчиненні злочину.

Віктимогенна ситуація та її роль у механізмі злочинної поведінки.

Особливості вибору злочинцями жертв злочинних посягань.

Віктимологічне запобігання злочинності: загальна характеристика, види та основні напрями.

Об'єкт віктимологічного запобігання.

Форми і методи віктимологічного запобігання злочинності.

Відновлення прав жертв злочинів та відшкодування заподіяної їм шкоди.

Міжнародна практика віктимологічного запобігання злочинності.

Віктимна поведінка жертв злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї, сферах пробуту і дозвілля та запобігання їм.

Віктимна поведінка жертв статевих злочинів.

Віктимологічне запобігання статевим злочинам.

Віктимна поведінка жертв вуличного насильства.

Заходи запобігання злочинам вчиненим на вулицях.

Віктимна поведінка жертв насильства на ґрунті національної, расової та релігійної нетерпимості.
 Заходи запобігання злочинам вчиненим на ґрунті національної, расової та релігійної нетерпимості.
 Віктимна поведінка жертв торгівлі людьми.
 Запобігання віктимної поведінки жертв торгівлі людьми.
 Віктимна поведінка жертв крадіжок.
 Запобігання віктимній поведінці жертв крадіжок.
 Віктимна поведінка жертв шахрайства.
 Заходи запобігання віктимній поведінці при шахрайстві.
 Віктимна поведінка жертв вимагань.
 Запобігання віктимній поведінці жертв вимагань.
 Віктимна поведінка жертв грабежів і розбоїв.
 Запобігання віктимній поведінці при грабежах і розбоях.
 Віктимологічна характеристика злочинців і жертв злочинів скоєних з необережності.
 Запобігання злочинам, учинених з необережності.
 Віктимізація жертв злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту.
 Основні шляхи віктимологічного запобігання автотранспортних злочинів.

З М І С Т

Вступ.....	4
1. Загальний розрахунок годин лекцій, практичних занять, самостійної роботи.....	6

2. Програма навчальної дисципліни “Віктимологія”.....	8
3. Завдання для практичних занять та самостійної роботи.....	12
4. Самостійна робота студентів.....	33
5. Словник основних термінів кримінології.....	35
6. Поточний та підсумковий контроль знань студентів.....	44
7. Програмні питання	48

Навчальне видання

Електронне видання

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ВІКТИМОЛОГІЯ»**

**для студентів денної форми навчання
першого (бакалаврського) освітньо-кваліфікаційного
рівня галузі знань 26 «Цивільна безпека» спеціальності
262 «Правоохоронна діяльність»**

У к л а д а ч і: Кулик Катерина Дмитрівна, Сметаніна
Наталія Володимирівна

Відповідальний за випуск *К. Д. Кулик*

Редактор